

Наше Слowo

PIK LXV № 23 (3278) ВАРШАВА, 7 ЧЕРВНЯ 2020 РОКУ
ЦІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAÍNSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Подвійні стандарти та «сенсація» навколо поховань, про які держава знає 20 років

Нещодавно портал powiny24.pl повідомив, що у Пикуличах знайдено кладовище із похованими там понад 3 тисячами солдатів, що загинули під час I Світової війни. У матеріалі зазначено, що швидше за все, на великому похованні пізніше було створено Український військовий цвинтар. Проте вже двадцять років тому Об'єднання українців у Польщі (ОУП) інформувало Міністерство внутрішніх справ, що такі поховання можуть там знаходитися.

▲ На першому плані два з чотирьох нагробків, які у 1989 році були перенесені українцями і поставлені біля кургану на кладовище воїнів Української Народної Республіки у Пикуличах біля Перемишля. Позаду – одна з могил членів УПА, перепохованих там у 2000 році. Фото Павла Лози

Про поховання знали, але нічого не робили

Згідно з повідомленням portalу, понад три тисячі, а можливо, і більше солдатів різних національностей, що загинули під час Першої світової війни, спочивають на кладовищі на вулиці Каштановій в Перемишлі, у колишньому селі Пикуличі. Дотепер не було відоме точне місцезнаходження великого цвинтаря. Це стало можливим завдяки роботі з архівними документами.

Понад рік у справі пошуку угорських солдатів, що загинули у Першій світовій війні, співпрацюють Об'єднання фортечних гмін фортеці Перемишль та Інститут і музей військової історії в Будапешті. Голова Об'єднання Мірослав Майковський, якого цитує портал, заявив, що однією з підказок, що там є поховання, були могили угорських солдатів в частині Українського військового цвинтаря.

Майковський, який є депутатом міської ради Перемишля, має на ува-

зі угорські пам'ятники, які у 1989 році українці з Перемишля перенесли на територію Українського військового цвинтаря, щоб зберегти їх від знищення. Про це свідчить документ 2000 року, який Перемиський відділ ОУП надіслав до Марека Бернацького, тодішнього міністра внутрішніх справ. Документ був направлений у зв'язку із запланованим перепохованням на ділянку біля пам'ятника-кургану «Борцям за волю України» (встановленому ще у 20-х роках ХХ ст.) членів Української повстанської армії (УПА). Вони загинули під час атаки на Бірчу у 1946 році та були розстріляні у 1947 році біля села Лішна.

«На фрагменті ділянки № 16, призначеному для поховання (членів УПА – прим. ред.), є кладовище німецьких, австрійських, російських та угорських солдатів періоду I та II Світових воєн. Під час робіт з прибирання, проведених нами в 1989 році, були виявлені надгробки з відповідними написами, епітафії, чоти-

ри з них, щоб врятувати від повного знищення, були перенесені на кладовище воїнів Української Народної Республіки (УНР), решта були в повній руїні. Теж літні люди підтверджують, що було кладовище в цьому місці», – написано у документі за 3 липня 2000 року. Ярослав Сидор, який головував тоді у Перемиському відділі ОУП, згадував теж у письмі, що у червні 2000 року під час впорядкування на території цвинтаря знайдено ідентифікаційний номер німецького солдата.

«Зважаючи на згадане у документі, ми вважаємо, що на могилах одних солдатів не повинні спочити кістки вояків УПА, оскільки це суперечить загальноприйнятим у Європі гуманітарним стандартам», – завершується документ до міністра внутрішніх справ, який потрапив теж до посольств Німеччини, Росії, Австрії та Угорщини.

Отже, те, що неподалік Українського військового кладовища можуть бути інші поховання, було відомо від-

давна. Неодноразово про наявність інших, ніж українські, поховань (вояків Західноукраїнської Народної Республіки та УНР) згадував професор Анджей Запаловський, який є зараз депутатом міської ради Перемишля та одним із заступників голови ради міста.

У 2000 році збільшено територію Українського військового цвинтаря, і туди перенесено останки 47 членів УПА, які загинули в 1946 році під час атаки на містечко Бірча (зокрема, закатованих полонених), та останки розстріляних біля села Лішна після вироку військового суду під час акції «Вісла». Поховання, яке проведено у 2000 році, було повністю організоване Радою охорони пам'яті боротьби та мучеництва й особисто її генеральним секретарем Анджеем Пшевозніком (нині покійним). Надгробні написи також були затверджені Радою. Тіла вояків УПА поховано у двох могилах.

ПОГЛЯДИ

Проблеми журналістики в сучасному світі

КАСЯ КОМАР-МАЦИНСЬКА, культурознавчиня, Перемишль

Розвивати сьогодні незалежну, суспільно значущу та водночас новаторську журналістику нелегко. Проблем, які руйнують світ преси, багато. Насамперед — це сприйняття інформації як продукту, що мусить приносити прибуток. Комерціалізація медіа призводить до того, що журналісти стають реалізаторами бажань споживачів або ще гірше — своїх хлібодавців. За медійними концернами стоять інвестори, котрі чітко визначають, якого роду змісти мають просуватися суспільству. Як видно на сучасному польському прикладі, медіа можуть стати повномасштабним засобом контролювання світогляду громадян — потенційних виборців.

Звісно, найкраще «продаються» сенсації і трагедії — особливо зараз, в добу

пандемії. Через накопичення негативної інформації складається враження, що світ прямує до великої катастрофи, хоч насправді це не реальність, а лише її певне уявлення. Цей кимось керований хаос підсилює почуття непевності, а перелякані люди стають більш покірними, ними легше маніпулювати. Надлишок інформації призводить також до дезорієнтації та втрати довіри до медіа. «Всі брешуть» — це одна зі стратегій послаблення суспільства противником у війні наративів. Як існує «сміттєва» інформація, котра хоч і здається на перший погляд привабливою, але вона шкідлива.

З іншого боку, якщо закритися від усього — можна несвідомо опинитися у «теплій ванні» свого вузького кола, яке буде підтверджувати правильність власних поглядів. Таке явище можна назвати добровільною цензурою, яка зводиться до пошуку лише того, що нам особисто до вподоби. Це вимикає критичне мислення та можливість конструктивної дискусії з кимось, хто думає інакше. Він просто «ідіот» та й все.

До загальних світових проблем у відносно молодій українській журналі-

стиці додаються свої, адже Україна, як країна пострадянського простору, ніяк не може домогтися повної медійної незалежності. Велика частина медіа-контенту там належить не лише потужним олігархічно-політичним групам, а також країні-агресору — вплив путінських російських медіа в Україні за-

▲ Георгій Гонгадзе

Фото з сайту: tsn.ua

лишається досить сильним. В умовах, коли країна паралельно веде конвенціональну війну, наслідки можуть бути дуже тривожними.

Перед нами не лише криза журналістики — це деградація суспільних взаємовідносин, нехтування демократичними цінностями, ріст патологічної віри в усілякі теорії змов, відсутність зацікавлення глобальними процесами тощо.

В українському контексті відповідальна журналістика стає — без жодного надмірного пафосу — дуже важливою місією, не менш потрібною за зброю та кваліфікованих військових на полі бою. У часи нездатності більшості людей до глибокого розуміння політичних, економічних, суспільних обставин надзвичайно важливо уміти швидко аналізувати та чітко і доступно пояснювати суспільству, що відбувається довкола. Для підтримки якісної та свідомої журналістики, а також визначення орієнтирів для громадян створюються рейтинги та премії. Однією з вагомих в Україні вважається журналістська премія ім. Георгія Гонгадзе (детальніше про цьогорічну подію та її переможців читайте на стор. 6).

ПОДІЇ

Продовження з 1 сторінки

Нешодавно Об'єднання фортечних гмін фортеці Перемишль повідомило про висновки своєї роботи підкарпатського воєводу, Інститут національної пам'яті (ІНП) у Варшаві, відділення Інституту національної пам'яті в Ряшеві, а також посольства Угорщини, Австрії та Росії. Організація виступила з проханням відновити у цьому місці військове кладовище вояків І Світової війни.

Це означає, що воно мусило б охопити частину Українського військового цвинтаря, де зараз перебувають дві збірні могили членів УПА. Як відомо, існування Українського військового кладовища у Перемишлі, щорічні урочисті ходи вже багато років були ніби сіллю в оці Запаловському та Майковському. Звідти походить їхня неприхована радість з приводу того, що знайшлися документи, які показують знаходження на цій території інших поховань. У своїх статтях Анджей Запаловський не один раз прямо або опосередковано заявляв про потребу зміни статусу українського кладовища, тобто зміну назви, мовляв, насправді там поховані вояки інших армій.

Крім того, факт поховання біля кургану з часів Визвольних змагань 1917/21

років вояків УПА використовувався неодноразово, зокрема в антиукраїнських акціях, перемиськими кресов'янами. Кілька раз могили було осквернено. Під час візиту до Перемишля у 2009 році президента України Віктора Ющенка, вони погрожували пікетом, якщо президент віддасть шану не лише воякам УНР, а покладе квіти також біля могил вояків УПА. Українська державна сторона й дипломати з Варшави тоді дуже цього остерігались.

Під час процесу щодо нападників на ходу у 2016 році однією зі стратегій захисту у суді з боку злочинців було акцентування на тому, що «українці лише для обману кажуть, що в час ходи і урочистостей на кладовищі вшановують вояків Петлюри, насправді хода — це прояв бандеризму й возвеличення УПА». Допоміжні обвинувачі відповідали їм, що могили УПА на Українському військовому кладовищі встановив польський державний орган.

Варто зауважити, що цей орган, маючи у 2000 році інформацію про можливі поховання на цій території з часів І Світової війни, не змінив своїх планів.

В той час польській стороні, особливо Анджею Пшевозніку, було важливо

зрушити з місця справу польських поховань на Личаківському кладовищі у Львові (т.зв. цвинтарі «Орлят»), задля цього потрібно було владнати питання українських поховань на території Польщі. Те, що все в результаті обернулося проти української громади і вкотре може допомогти провокаторам «підпалити» українсько-польські відносини на прикордонні, польську сторону, як видно, не дуже турбувало. Пріоритети були іншими.

Подвійні стандарти

У травні відбулася ще одна подія, пов'язана з місцями пам'яті та українцями у Польщі.

7 травня цього року голова Інституту національної пам'яті доктор Ярослав Шарек та директор відділення ІНП у Ряшеві д-р Даріуш Іванечко віддали шану воїнам, загиблим у бою, та вбитим мешканцям села Курилівка (повіт Лежайськ, Підкарпатське воєводство). Вони поклали квіти до пам'ятника польським партизанам, що воювали з НКВД (НКВС — Народний комісаріат військових справ, рос. — НКВД). Опісля поклали вінки від ІНП на могилі Юзефа Задзерського (псевдонім «Волиняк»), яка знаходиться на кладовищі в селі Тарнавець. «Волиняк», що доказано слідством цього ж Інституту та публікаціями багатьох польських істориків, як командир відділу відповідає, зокрема, за вбивство українських жителів села Пискоровичі. В ніч з 17 на 18 квітня 1945 року озброєні польські підрозділи з відділу «Народної військової організації» (пол. — NOW) під керівництвом Юзефа Задзерського розстріляли в приміщенні школи майже 200 (за українськими джерелами — 358) українців з Пискорович та навколишніх сіл. Вони під захистом декількох вояків Червоної армії очікували на транспорт для переселення до Радянської України. Серед постраждалих були жінки та діти. Іменний список налічує 173 жертви (підготував його працівник Бюро громадської освіти ІНП Томаш Береза).

Вбивство здійснював також «Волиняк» особисто. Францішек Шарек

(псевдонім «Лис»), командир одного з підрозділів, що брав участь у пацифікації села, у своєму звіті визначив це як «терористично-очищувальну акцію».

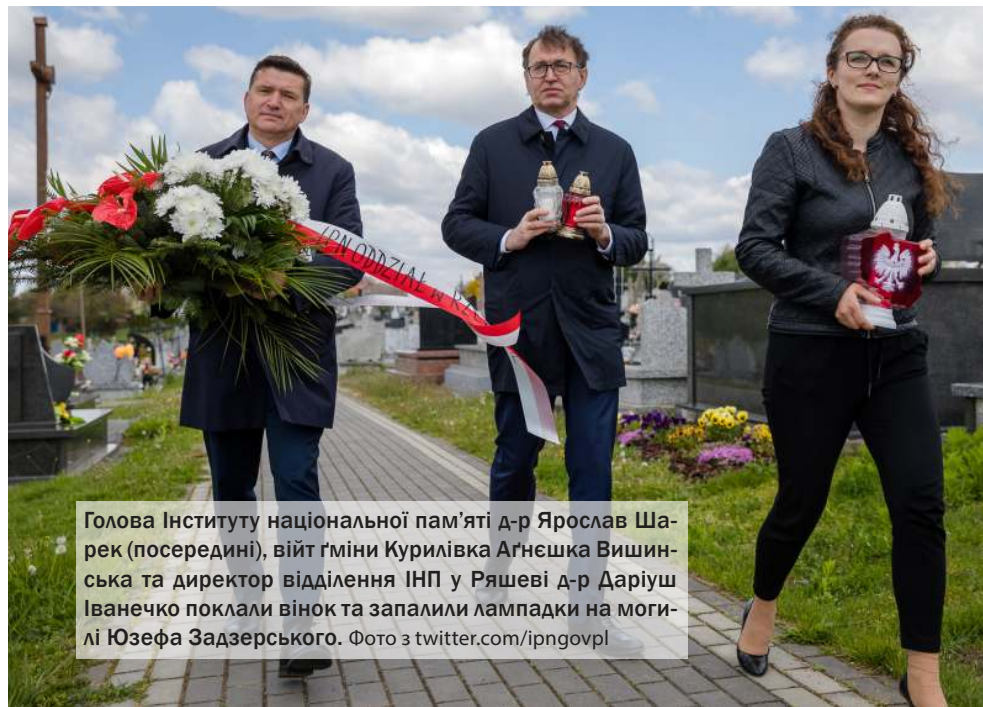
У 2007 році з ініціативи колишніх та теперішніх мешканців села при сприянні місцевого самоврядування на фасаді школи було встановлено пам'ятну дошку, освячену митрополитом Української греко-католицької церкви у Польщі Іваном Мартиняком. На ній написано: «Пам'яті мешканців української національності з Пискорович і околиць, вбитих у цьому будинку в квітні 1945 року. Жителі Пискорович».

Село Пискоровичі для багатьох стало прикладом реального примирення — теперішні жителі-поляки брали участь у траурних заходах, а в місцевому костелі службу Богу з митрополитом кир Іваном співслужив місцевий римо-католицький священник. Вчителі зі школи підготували почастунок для гостей, зокрема колишніх пискоровичан з України, та не приховували свого негативного ставлення до злочинців.

Возвеличення осіб, винних у вбивствах українського мирного населення, є доказом зовсім інших орієнтирів керівництва ІНП, ніж тих, яких дотримуються теперішні мешканці села — поляки. Це кричущий приклад наявності у Польщі подвійних стандартів, бо ж польська урядова сторона неодноразово закидала Україні возвеличення вбивць польського мирного населення на Волині та Галичині.

Покладення вінків до могили «Волиняка» невинна і непоодиноким подією. Відділення ІНП у Ряшеві давно популяризує цю постать. Стараннями установи перевидано книжку польського публіциста та видавця Діонізі Гарбача про Юзефа Задзерського — «„Wołyniak”, legenda prawdziwa». Ряшівське відділення ІНП випустило також документальний фільм про цього «героя». За словами одного з журналістів, якийсь час у Ряшеві в коридорі цієї державної установи, яка відповідає за т.зв. політику пам'яті, висіло велике фото «Волиняка». Тепер Юзефа Задзерського вшанував сам голова ІНП Ярослав Шарек. ■

Павло ЛОЗА

Голова Інституту національної пам'яті д-р Ярослав Шарек (посередині), вїт гміни Курилівка Агнешка Вишинська та директор відділення ІНП у Ряшеві д-р Даріуш Іванечко поклали вінок та запалили лампадки на могилі Юзефа Задзерського. Фото з twitter.com/ipngovpl

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Цьогорічні літні
пластові табори скасовано

Фото з фейсбуку «Пласт Польща»

Через важку ситуацію з пандемією COVID-19 Крайова старшина Пласту в Польщі вирішила відмінити заплановані на цей рік новацький та юнацький табори. Про це пластуни повідомили на своїй фейсбук-сторінці 26 травня. Кожного року у таборах брало участь кілька десятків дітей.

На наступний 2021 рік також переноситься святкування 30-ліття відродження Пласту в Польщі. Ці відзначення були заплановані на 8-9 серпня цього року в Мриглодах. Попри це пластуни заохочують приєднуватися до святкувань онлайн, під час яких кожен зможе віртуально згадати про свої моменти у Пласті. З цієї нагоди пластуни створили у фейсбуці сторінку «30-ліття відродження Пласту в Польщі» / «30-lecie odrodzenia Plastru w Polsce». Вони закликають ділитися тут та в інстаграмі своїми спогадами про пластування, публікуючи власні світліни з пластових заходів з хештегами #trymaivohon, #plastpl30. Більше інформації на фейсбук-сторінці «Пласт Польща».

Кастинг до серіалу про довоєнний Львів
пройде в Народному домі

У Народному домі у Перемишлі 30-31 травня заплановано кастинг до серіалу «Еринія» («Erynie»). Серіал заснований на книзі Марєка Краєвського під назвою «Еринія». Це кримінальний роман, дія якого відбувається у 30-х роках у Львові. У жорстокому, ймовірно, ритуальному вбивстві хлопця звинувачують євреїв, які проживають у місті. У львів'ян росте страх і тривога, адже новини про злочин швидко поширюються. Всі бояться і чекають — хто буде наступною жертвою. Місто розраховує на допомогу комісара Едварда Попельського, однак він відмовляється розслідувати справу. Він ще не знає, що вбивця обрав саме його — через Еринію, богиню помсти.

Головну роль комісара зіграє польський актор Марцін Дороцінський. Зйомки почалися на початку цього року у Вроцлаві, згодом перемістилися до Кракова. Ймовірно, вони будуть продовжуватися у Перемишлі. Львів у серіалі має зіграти місто Лігниця. Серіал покаже Netflix, а пізніше — польське громадське телебачення.

Мистецький конкурс «Наш Никифор»

Центр культури у Криничі-Здруй організував мистецький конкурс «Наш Никифор». У його рамках діти віком до 17 років надсилали свої роботи, темою яких стала творчість лемківського художника-примітивіста Никифора Дровняка. Техніка виконання робіт була довільною.

Мистецькі твори можна було надсилати до 31 травня. Голосування за найкращу роботу триває до 8 червня. Будь-який фейсбук-користувач може взяти в ньому участь, натиснувши «лайк» під фотографією вибраної роботи. Згодом твори, які перемогли, будуть опубліковані у спеціальному конкурсному альбомі на сайті Центру культури у Криничі-Здруй. Голосування проводиться на фейсбук-сторінці «Centrum Kultury w Krynicy-Zdroju».

Вшанування головного отамана УНР
у Любліні

25 травня, у 94-ту річницю смерті головного отамана Української Народної Республіки (УНР) Симона Петлюри, делегація Українського товариства поклала квіти біля пам'ятника воїнам УНР на люблінському православному кладовищі. Саме там спочивають воїни Армії УНР, яку очолював головний отаман Симон Петлюра.

Могили розташовані на православному кладовищі на вулиці Липовій. Сьогодні з кількох десятків козацьких хрестів там залишилося тільки тринадцять. У 2001 році на цвинтарі відкрили пам'ятник воїнам Армії УНР. Нагадаємо, саме члени та прихильники Українського товариства багато років доглядають за могилами, прибирають на кладовищі, організовують або співорганізують тематичні заходи. Зараз триває збірка коштів на відновлення могил, в якій може взяти участь кожен. Гроші можна надіслати на рахунок:

92 1090 2688 0000 0001 1833 0907
Towarzystwo Ukraińskie
з підписом: «Darowizna – groby żołnierzy ukraińskich w Lublinie».

До Варшави прилетів перший чартерний рейс
з працівниками з України

24 травня до Варшави прибав перший чартерний рейс з українськими працівниками. Про це повідомила польська компанія з міжнародного працевлаштування Gremi Personal, що спільно з Міжнародними авіалініями України організувала переліт.

На борту літака перебувало 178 українців, які після прильоту вирушили на двотижневий карантин в карантинні центри. Згідно вимог української влади, з усіма працівниками укладені довгострокові контракти на роботу в Польщі, також вони забезпечені медичною страховкою, зокрема на випадок захворювання коронавірусом. Дозвіл на переліт було отримано від офіційних органів влади Польщі та України. У компанії зазначили, що рейс організовано у зв'язку з великим запитом на робочу силу від польських роботодавців, а також бажанням українців поїхати в Польщу на роботу. Наступний чартерний рейс заплановано на 6 червня.

Українка з Сянока отримала
стипендію міністра культури

Дарія Косек із Сянока виграла грант від міністра культури та національної спадщини у рамках програми «Культура в інтернеті». Українка отримала тримісячну стипендію у номінації «Народна творчість». Загалом цей грант в Польщі отримало більше 2200 осіб. Дарія Косек, що народилася у Білому Борі, а проживає з родиною у Сяноці, є членкинею ансамблю «Відимо», співає також і соло. Нагадаємо, минулого року вона посіла I місце в конкурсі сольного співу на 53-му фестивалі польського фольклору «Sabałowe Bajanie» у Буковині-Татранській (Малопольське воєводство). Це загальнопольський конкурс оповідачів, музикантів-інструменталістів, співаків, друзів та весільних старост. У 2018 році Дарія стала однією з лауреаток I ступеня II Міжнародного вокального конкурсу імені Квітки Цісик та отримала орден «Золота Квітка». Подія, у якій взяло участь кільканадцять виконавців із Польщі та України, відбулася у Варшаві.

Фото з українцями на кордоні
у фіналі конкурсу «Grand Press Photo»

Фото з архіву «Газети Виборчої»

У середині травня оголосили лауреатів загальнопольського конкурсу фотографії «Grand Press Photo». Щоправда, фото Якуба Ожеховського з люблінської редакції «Газети Виборчої» не перемогло, але потрапило у фінал цієї престижної нагороди. На ньому зображені українці на прикордонному переході Дорогуськ-Ягодин, котрі намагалися повернутися в Україну після того, як Володимир Зеленський оголосив про закриття кордонів у зв'язку із спалахом коронавірусу. Фоторепортер зафіксував людей у довгих чергах, згромаджених без дотримання належного санітарного режиму. Фото Якуба Ожеховського було одним з 5273 світлин, надісланих на конкурс.

10-та річниця хору «Оберіг» з М'ястка

Цього року своє 10-річчя відзначає хор «Оберіг» з М'ястка. Він був заснований 18 листопада 2010 року, його членами є українці, що живуть у М'ястку та навколишніх селах. Диригентом хору є Ірина Ренгач. З нагоди свого ювілею хор планує видати диск з найкращими піснями. Можливо, на честь події відбудуться концерти та інші заходи.

«Оберіг» здебільшого бере участь в українських заходах у Західнопоморському та Поморському воєводствах. Проте він їздив також і в Україну, зокрема на Фестиваль аматорських хороших колективів ім. Павла Муравського до Дмитрашківки у Вінницькій області. У своєму репертуарі «Оберіг» має українські народні та естрадні пісні, колядки та церковні пісні. Хор діє при гуртку Об'єднання українців у Польщі у М'ястку.

Нова книжка про село Вільхівець

З'явилася нова цікава книга про Вільхівець (Olchowiec) у Бескидах — «Вільхівець лемків утрачений» («Olchowiec Łemków Utracony»). Багато хто знає це село завдяки «Лемківському Кермешу» в Вільхівці, який проводився у травні в селі вже майже тридцять років. З огляду на пандемію коронавірусу у цьому році його не було, проте вийшла книжка про село. Це книга з багатьма ілюстраціями, автором якої є майже 80-річний лемко з Вільхівця — Микола Габло, відомий з «Кермешу». У книзі описана непроста історія жителів села, їхня культура та традиції, які вони намагаються врятувати від забуття. Публікація містить матеріали про лемківську самоідентифікацію, лемківсько-українські питання, історію. У книзі можна прочитати про щоденне життя у селі до виселення і в часи Польської Народної Республіки (ПНР, пол. — PRL), а також про релігійне життя лемків в ПНР, про жителів Вільхівця, які потрапили до Явужна та долі членів лемківських сімей після 1989 року. У виданні є також віршики, приказки та пісні, популярні у селі і всьому регіоні. Для багатьох особливо цікавими стануть фотодокументи, яких багато у книзі, що має більше 500 сторінок. Видавцем є Wydawnictwo Żytnowski, Siercza.

Накинувся на українця з кулаками,
почувши його мову

Про інцидент, який стався 23 травня, повідомляє поліція у Гданську. Житель міста, почувши розмову покупця з продавчинєю, витягнув телефон і вдав, що знімає українця. Оскільки той не реагував, поляк почав нецензурними словами ображати чоловіка, зокрема коментувати його походження. Позаяк громадянин України і далі не реагував, агресивний хуліган накинувся на нього з кулаками.

Прокуратура пред'явила 27-річному жителю Гданська звинувачення в публічній зневазі особи через її національність, а також у зневазі працівників поліції. Чоловік визнав свою провину та отримав 10 місяців умовного обмеження волі, під час яких працюватиме на громадських роботах.

Слід згадати, що місяцем раніше в Гданську іншого громадянина України вдарили ланцюгом по голові й забрали пакет з продуктами.

На дні озера знайшли тіла
молодих громадян України

Після двох тижнів пошуків 26 травня рятувальники знайшли загиблих українців на дні Нововарпінського озера, розташованого в Щецінській затоці. Про це повідомляє сайт 24kurier.pl.

Обидва українці зникли ввечері в неділю, 17 травня, в Щецінській затоці. Вони позичили човен, щоби поплисти на ньому за покупками, проте не повернулися.

Поліція розглядала кілька сценаріїв того, що могло трапитися. Серед них навіть такі, де громадяни України могли нелегально перетнути кордон з Німеччиною. Однак поліцейський собака не взяв сліду чоловіків на березі. Крім того, обоє зниклих так і не вийшли на контакт з рідними та знайомими за два тижні. Поліцейські знайшли човен перевернутим, а тіла виловили неподалік від берега. Процес пошуку ускладнювався тим, що озеро досить замулене. Загиблим було 31 та 36 років.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

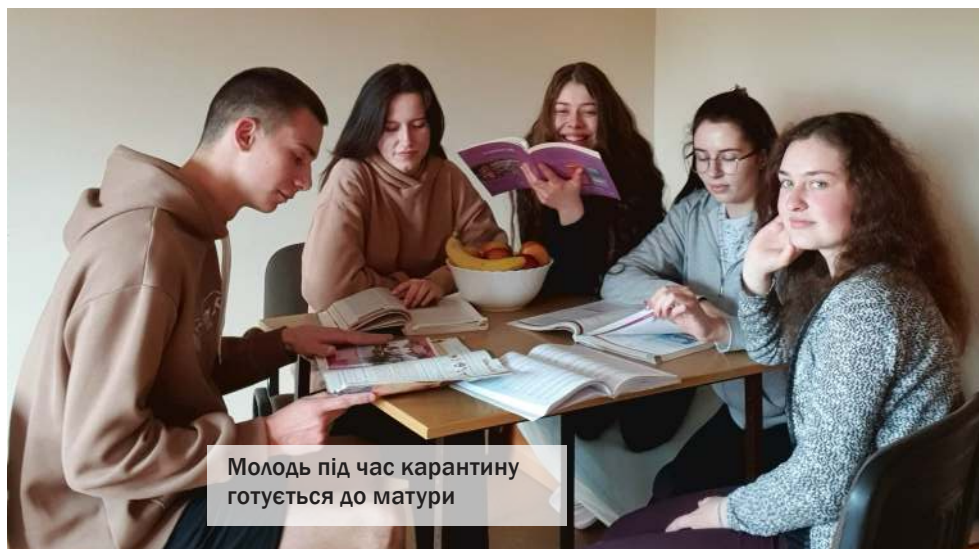
УКРАЇНА-ПОЛЬЩА

Ліцеїсти з України змогли приїхати на іспити до Білого Бору

П'ятеро матуристів* з І Загальноосвітнього ліцею ім. Тараса Шевченка у Білому Борі, які на початку пандемії виїхали додому в Україну, 21 травня перетнули кордон у Дорогуську і дісталися Помор'я. Зараз молодь перебуває на 14-денному карантині та готується до іспитів.

До початку пандемії коронавірусу в Україну з Білого Бору повернулося шість цього річних матуристів. У зв'язку з закриттям кордонів існувала реальна загроза, що молодь не зможе приїхати до Польщі й взяти участь у матуральних іспитах. Однак завдяки старанням директорки ліцею Дороти Джевецької, почесного консула України в Щеціні Генрика Колодїя та влади маршалківського уряду Західнопоморського воєводства вдалося організувати приїзд учнів до Білого Бору.

— Повернення наших матуристів, аби вони могли скласти випускні іспити, коштувало нам справді багато нервів, — каже директорка Дорота Джевецька. — Зараз вже з'явилося нове розпорядження, на основі якого діти мають право приїхати до школи без необхідного карантину (документ увійшов у дію 23 травня — прим. ред.). Однак спочатку не було відомо, коли ці правила будуть прийняті, тому ми вирішили не чекати й зробити все, аби молодь з України могла приїхати до Польщі. Нам було просто шкода учнів, які три останні роки навчалися у нашому ліцеї. Дуже часто вони хочуть продовжувати вчитися у Польщі, а через пандемію втрачали на це шанс. Вистачить того, що загалом всі матуристи опинилися у вкрай важкій ситуації, оскільки кінцеве повторення

матеріалу випало вже на час пандемії, тому всі заняття відбувалися дистанційно.

Директорка зазначає, що в справі організації приїзду молоді до Польщі зустрілася з великою прихильністю як маршалка Західнопоморського воєводства Ольгерда Геблевича, представника маршалка з питань освіти Єжи Котленгі, так і почесного консула України в Щеціні, завдяки яким вдалося вирішити це питання. Саме дякуючи старанням Ольгерда Геблевича на кордоні на молодь чекав автобус, який

з дотриманням усіх необхідних епідеміологічних норм доставив учнів до Білого Бору. До Польщі приїхало п'ять осіб, оскільки одна учениця вирішила складати випускні іспити та вчитися далі в Україні. За згодою щецінської санітарно-епідеміологічної служби карантин молодь відбуває у ліцейському гуртожитку.

— Діти ні з ким не зустрічаються і почуваються дуже добре, а вільний час використовують для підготовки до іспитів, — розповідає Дорота Джевецька. — Наші учні чи не вперше так тужили

за школою. Вони з великою радістю повернулися до нас і без найменших проблем пристосовуються до карантинних вимог: не покидають своїх кімнат, а коли кожного дня під гуртожиток приїждить поліція, підходять до вікна і махають поліцейським.

— Найбільшою проблемою був не сам закритий кордон, а те, що батьки учнів хотіли, аби їхні діти потрапили до Польщі через пункт пропуску Ягодин-Дорогуськ, де на той час не було пішого переходу (такий є в пункті Шегині-Медика), — каже почесний консул України в Щеціні Генрик Колодїй. — Тому до переговорів потрібно було залучити генерального консула України в Любліні Василя Павлюка. Крім того, на це була потрібна також згода головного командування прикордонної служби Польщі. Тож приїзд молоді став можливим насамперед завдяки великій прихильності польських прикордонників. Хочу зазначити, що у своїй щоденній роботі на кожному рівні відчуюю приязнь та готовність до співпраці представників польських місцевих органів самоврядування: як бургомистра Білого Бору, так і щецінського чи свідвінського старост.

Разом з білобоськими учнями до Польщі також приїхали учні з України, які навчаються у Початковій школі та ліцею у Полчині-Здрою, що в Західнопоморському воєводстві. Цього року у Білому Борі випускні іспити складатиме дванадцять учнів. ■

Анна ВІННИЦЬКА
Фото надане учнями

* матура — випускні іспити, матуристи — випускники ліцею, що здають ці іспити.

У Києві та Варшаві оцінили рік президентства Зеленського

Рік тому, 20 травня 2019 року, Володимир Зеленський став президентом України. Після цього розпустив Верховну Раду та отримав більшість в новій — на позастрокових парламентських виборах перемогла його партія «Слуга народу». В руках команди Зеленського опинилася вся влада. І здається, українцям така ситуація радше подобається. Польські оглядачі також не особливо критичні до його президентства.

Останні опитування української соціологічної групи «Рейтинг», проведені 12-13 травня, показують, що перший рік правління президента третина громадян України оцінює на «відмінно» або «добре», майже 40% — на «задовільно» і третина вважає результати Зеленського незадовільними або жакливими. Найбільшу підтримку президент має серед молоді та мешканців півдня, заходу і центру держави. Критичнішими є респонденти зі сходу, мешканці міст, старші люди та прихильники попереднього президента Петра Порошенка. Якби зараз відбулися вибори, Порошенко отримав би трохи більше 13%, а чинний глава держави — майже 40% голосів. Володимир Зеленський переміг би й у другому турі.

В парламентських виборах найкращий результат знову мала б його партія, здобуваючи третину голосів. Найбільшими досягненнями першого року президентства Зеленського опитані вважають звільнення заручників з російського полону та боротьбу з коронавірусом. Посередні оцінки отримали такі сфери як об'єднання країни, міжнародна політика, зміцнення обороноздатності чи соціальний захист населення. До провалів президента, на думку респондентів, можна зарахувати земельну та медичну реформи, економічний розвиток, боротьбу із корупцією, зменшення впливу олігархів на політику та припинення вогню на Донбасі.

Перші 12 місяців президента Зеленського оцінювали також експерти і медіа в Польщі. На його успіхах зосередився щоденник «Rzeczpospolita». Його автор Руслан Шошин у своїй статті згадав про звільнення українських моряків та інших політичних в'язнів з Росії, зокрема відомого режисера Олега Сенцова, а також назвав важливими закони про зняття недоторканості депутатів, можливість відставки президента чи дозвіл торгівлі землею.

Натомість спеціаліст з питань Східної Європи публіцист Міхал Кацевич в ефірі телестанції «Белсат» підкреслив, що команда Зеленського від початку складається з випадкових людей — від активних учасників Майдану до людей олігархів та прихильників колишньої «Партії регіонів» Віктора Януковича. За оцінкою Кацевича, такий «коктейль» скоріше гарантує внутрішні суперечки і розлади, ніж працює ефективно.

Дискусію про рік правління Володимира Зеленського організував і Польський інститут міжнародних справ. Під час неї експерти з'ясували, що перемога Зеленського — це прояв суспільної втоми, економічної кризи, війни з Росією і потреби великих змін після кількох років, що минули після Революції гідності. На думку директора Центру Східних студій Адама Ебергардта, президент України спочатку розраховував на швидке вирішення проблем з окупаваним Донбасом, але після зустрічі з президентом Росії переконався, що Москва

не готова йти на поступки. Експерт підкреслив, що зараз в Європі помітна втома від політики санкцій щодо Росії і бажання нормалізації у міжнародних відносинах. Проте саме від президента України залежить, чи Захід отримає моральний дозвіл на таку політику. Так може статися, якщо Володимир Зеленський попри фактичний стан справ намагатиметься вибудувати певні ілюзії успіху і вказувати на розвиток перемовин з Росією. Інший з дискусійних, журналіст Міхал Потоцький, зазначив, що на українсько-польських відносинах вже не так сильно позначаються питання складного історичного минулого. Знаковою тут була українська заборона на пошукові та ексгумаційні роботи поляків щодо загиблих на території України у Другій світовій війні, введена за часів Петра Порошенка. Як зазначив журналіст, напруження у сфері історичної пам'яті вдалося частково зменшити, бо Володимир Зеленський не зосереджений на історичних питаннях і не робить великої ставки на тих виборців, для яких важлива політика пам'яті чи визнання різних формацій, що боролися за незалежність України, зокрема Української повстанської армії. Крім відміни цієї заборони, у Варшаві також позитивно було сприйняте звільнення з посади директора Українського інституту національної пам'яті Володимира В'ятровича. (Що цікаво, Міхал Потоцький заявляє, що все це не супроводжувалося жодними жестами з польського боку, але не уточнює, що заборона в Україні була ухвалена після того, як Польща не реагувала на нищення українських місць пам'яті на своїй території. Варто зауважити, що польська сторона і досі не відновила легальні увічнення в Монастирі та Верх-раті.) Наступний дискусійний, експерт

Даніель Шеліговський, підкреслив, що у відносинах з Польщею Володимир Зеленський керується прагматичною ставкою на економічні відносини. Оскільки через Польщу йде значна кількість українського експорту на Захід, то для подальшого співробітництва важливою буде ситуація на спільному кордоні. Черги і проблеми на ньому означатимуть втрати для українських підприємців. Кордон важливий буде також і тому, що його перетинають тисячі українських мігрантів, що працюють або навчаються у Польщі. Передбачається, що викликом, зокрема для президента Зеленського, може стати польсько-українська економічна конкуренція на європейському ринку. Польща вже нині на рівні Європейського союзу блокує розширення економічного співробітництва з Україною, зокрема у плані торгівлі сільськогосподарською продукцією. Українська влада мусить також зустрітися з економічними наслідками пандемії, розмір яких досі невідомий. За прогнозами Міжнародного валютного фонду, внутрішній валовий продукт в Україні може знизитись на майже 8%.

Крім економіки, постійним викликом для українського президента залишається боротьба з деструктивними діями Росії. Москва, напевно, і надалі мілітарними і немілітарними діями дестабілізуватиме ситуацію в Україні та буде намагатися підпорядкувати її економічно і політично. На Америку у цій боротьбі Київ радше розраховувати не може. Після того, як Дональд Трамп вимагав від Володимира Зеленського компромат на свого політичного суперника, Україна є лише складовою передвиборчої внутрішньополітичної боротьби у США. ■

Григорій СПОДАРИК

УКРАЇНА

Україна виходить з карантину

Збільшення кількості людей на вулицях свідчить, що життя повертається до старих правил. Завжди, коли дозволяє погода, на лавочках збирається чимало компаній, які «забули» про дотримання безпечної дистанції. Щоправда, ми досі не знаємо, чи можна вже бути оптимістом. З початку пандемії станом на 1 червня в Україні підтверджено 24 012 випадків коронавірусної інфекції, 9690 людей одужали, а 718 померли. Критики підкреслюють, що в Україні проведено відносно низьку кількість тестів, адже виконано лише 363 187 досліджень (втричі менше, ніж у Польщі). У будь-якому випадку країна перейшла до наступного етапу виходу з карантину.

Адаптивний карантин

Перший етап ослаблення карантину відбувся 12 травня. Тоді змогли відновити роботу непродовольчі магазини та заклади, що надають різні види послуг, а також відкрилися парки та зони відпочинку.

Наступний етап зняття обмежень розпочався 22 травня. Було відновлено роботу міського і приміського транспорту. З 25 травня в Києві, Дніпрі та Харкові, після більш ніж двомісячної перерви, пасажери можуть знову користуватися метро. Окрім цього у містах дозволили відкривати готелі, але без розташованих в них ресторанів, організовувати спортивні змагання для максимум 50 осіб без глядачів відповідно до норми: одна людина на квадратний метр (заходи за участі понад 50 осіб потребують дозволу Міністерства охорони здоров'я). Якщо дозволяє епідеміологічна ситуація в регіоні, можуть працювати дитячі садки. Уряд назвав цю стадію ослаблення обмежень «адаптивним карантин», оскільки влада окремих областей може відновити жорсткі обмеження, якщо побачить зростання захворюваності.

З 1 червня починається наступний етап скасування обмежень: відновлення залізничного та автобусного транспортного сполучення всередині країни. З 15 червня відкриється повітряне, зокрема міжнародне сполучення. З 1 червня буде дозволена робота спортивних залів, фітнес-центрів, басейнів (для осіб старших 12 років).

Міністр охорони здоров'я Максим Степанов підкреслив, що перехід на цей етап послаблення можуть здійснити тільки регіони зі сприятливою епідемічною ситуацією.

Згідно алгоритму Міністерства охорони здоров'я, показник інцидентності (кількість нових випадків COVID-19 за останні 7 днів на 100 000 населення) має бути меншим за 12. В неділю виявилось, що Київ має показник 12,20, тобто не відповідає критеріям для переходу на другий етап послаблення карантину. Станом на 31 травня цей показник перевищував вимоги у п'яти областях: Волинська (13,29), Львівська (13,38), Рівненська (25,68) та Чернівецька (35,62).

Повернення кримінальних 90-х

29 травня вранці у місті Бровари Київської області сталася стрілянина за участю майже 100 людей. Поліція затримала 10 людей зі зброєю, троє отримали поранення. Всього до неділі було затримано 28 учасників.

На відеозаписах, опублікованих свідками цієї події — місцевими мешканцями, можна побачити кілька десятків людей, як правило у чорному одязі, здебільшого з замаскованими обличчями, які стріляли з пістолетів та довгоствольної зброї.

За словами представників Міністерства внутрішніх справ, конфлікт стосувався перерозподілу ринку транспортних послуг. З Броварів до Києва

Затримані учасники стрілянини у Броварах

курсують лише маршрутки (маленькі автобусики приватних компаній), комунального транспорту там немає. Поява нових перевізників або робота «нелегалів» (приватного транспорту без розпізнавальних знаків, офіційного оформлення та сплати податків) вже не вперше викликає у Броварах конфлікти. Там були спалення та побиття автобусів, але такі масштабні «маршрутотні війни» Україна побачила вперше.

«Перестрілка вранці в Броварах — відгомін корупції визначення квот перевізників, залучення банд у боротьбу за маршрути перевезень. Будемо лікувати! 10 затриманих вже, масові затримання тривають. Виконавчі органи Києва та області зобов'язані — у вас прогнило», — написав у твіттері міністр внутрішніх справ Арсен Аваков.

Багато людей, коментуючи у соціальних мережах перестрілку, говорили про повернення кримінальних 90-х, коли злочинність була на високому рівні, і це стосувалося головним чином бізнес-розбірок. Навіть Володимир Зеленський порівняв стрілянину у Броварах з 90-ми.

— Те, що відбувалося, навіть сутичками не можна назвати. Це нагадувало 90-ті. Потрібно, щоб ми знайшли замовників, щоб вони понесли покарання. Також щоб на рівні уряду ми зрозуміли, як допомогти звичайним людям, майно яких постраждало в цій сутичці, — сказав президент на зустрічі з міністром внутрішніх справ.

На початку травня Арсен Аваков заявив, що кількість злочинів значно зменшилася під час карантину. Проте останнім часом зростають застереження щодо дій поліції та міністра внутрішніх справ, який займає свою посаду з 2014 року.

29 травня опозиційна парламентська фракція «Голос» виступила з вимогою звільнити Авакова та начальника Нацполіції Ігоря Клименка. Ще одним прикладом кричущих проблем в роботі поліції став випадок у Кагарлику, що на Київщині, — там минулого тижня затримали двох поліцейських, які кували та згвалтували у відділенні поліції жінку, яку викликали в ролі свідка. Голова Національної поліції Ігор Клименко прийняв рішення про розформування місцевого підрозділу і переатестацію усіх співробітників.

Але це все заходи постфактум. Видно, що у Міністерстві внутрішніх справ не все в порядку. За словами колишньої керівниці української поліції у 2015-2016 роках Хатії Деканойдзе, головна проблема — це незавершена реформа структур Міністерства внутрішніх справ. У 2015 році пані Деканойдзе була однією з авторок змін. Реформа розпочалася зі створення патрульної поліції та ліквідації дорожньої міліції, яка славилася своєю корупцією.

Кінець «політичного карантину»

Події у політиці також свідчать, що життя повертається до свого докарантинного порядку. Наприклад, 23 травня у Києві відбувся протест проти російських політиків під офісом, що належить Вікторові Медведчуку, куму президента Росії та одного з лідерів парламентської фракції «Опозиційна платформа — За життя». Учасники акції, яку організувала націоналістична партія «Національний корпус», закидали будинок петардами.

Через день, у неділю, поновилися протести проти політики української влади йти на поступки Росії. Їх організатором є «Рух проти капітуляції», який проводить акції з минулого року. Демонстрації відбулися у кількох містах України, а в Києві на Майдан Незалежності прийшло близько тисячі людей.

Партії розпочали неофіційну підготовку до місцевих виборів, запланованих на жовтень. Опозиція хоче помститися президентові та його партії «Слуга народу». Традиційно жорстока битва вимальовується за крісла мерів великих міст, насамперед столиці. Відомо, що за посаду побореться нинішній мер Віталій Кличко, але в нього багато конкурентів.

У пропрезидентській партії «Слуга народу» досі не знають, хто може бути єдиним кандидатом на київське крісло мера. Є кілька претендентів.

«Я — корінний киянин. Мені знайомі проблеми не з чуток, я їх знаю «на дотик», я їх відчуваю на запахи. Ці смітники, ці проблеми зі сміттям, ці корупційні скандали, які просто як ракова пухлина пронизали все київське життя», — так нещодавно висловлювався в одному з інтерв'ю депутат від «Слуги народу» Микола Тищенко.

Однак Тищенко асоціюється з квітневим скандалом, пов'язаним з порушенням правил карантину у ресторані «Велюр», власником якого він є. Журналісти-розслідувачі програми Bihus.info встановили, що ресторан, розташований у центрі Києва, відвідують політики та бізнесмени, незважаючи на заборону працювати закладам громадського харчування.

Мерські амбіції має ще один член «Слуги народу» — Олександр Ткаченко, який до парламентської каденції був головою холдингової компанії «1+1 Media», що належить олігарху Ігорю Коломойському.

Але можливо, що в Офісі президента України розмірковують, чи не виставити іншу кандидатуру. Останнім часом наводять імена нинішнього спікера Верховної Ради Дмитра Разумкова, а також скандального депутата, пов'язаного з Ігорем Коломойським, колишнього журналіста його телеканалу «1+1» Олександра Дубінського.

Отже, кандидат від «Слуги народу» стане відомим лише після праймеріз.

Порошенко на прицілі

«Що стосується вироку панові Порошенку я впевнений, що все це ще попереду. Ви ж бачили і вчорашній скандал. Я думаю, вони так керували державою, що їх чекає дуже багато різних пригод і різних вироків. Не хочу про це говорити, тому що це повноваження не мої, а вирок — це суд», — сказав Володимир Зеленський під час прес-конференції 20 травня.

Проти колишнього президента порушено десяток кримінальних справ, хоча у жодній з них він не фігурує як обвинувачений, принаймні поки що.

Минулого тижня відбулася чергова серія цього «серіалу». Державне бюро розслідувань (ДБР) викликало Порошенка як свідка у справі про незаконне переміщення через кордон 43 картин.

Але колишній президент замість того, щоб з'явитися в ДБР, того ж дня відкрив у Києві виставку з цими картинами у музеї Гончара. Співробітники ДБР прийшли до музею в повному бойовому спорядженні. За словами директора музею, вони не показали відповідного рішення суду і зламали двері, щоб потрапити всередину.

До колишнього президента можуть бути питання, проте не обов'язково юридичного, а швидше морального характеру.

Минулого тижня журнал «Forbes», який знову з'явився на українському ринку, опублікував список найбагатших українців. Традиційно першу сходинку посів Рінат Ахметов, активи якого оцінювалися у 2,8 млрд. доларів. На другому місці опинився Віктор Пінчук з 1,4 млрд. доларів. А третє місце посів... Петро Порошенко. Якщо вірити «Forbes», то роки президентства виявилися для нього успішними — він знову повернувся до списку мільярдерів з активами у 1,4 млрд. доларів. Востаннє він був на цьому місці у 2013 році, а у 2015-му його активи оцінювалися «лише» у 750 мільйонів доларів.

Динаміка подій останніх днів свідчить про те, що, можливо, ми ще засумуємо за спокійним періодом карантину, принаймні, якщо мова йде про політику. ■

Петро АНДРУСЕЧКО,
Київ

Войовнича меншість

Журналіст Павло Казарін отримав цьогорічну премію ім. Георгія Гонгадзе в Україні. У фінал з ним вийшли творець проєкту «Ukrainian» Богдан Логвиненко та Роман Вінтонів, більш відомий як Майкл Щур з «Телебачення Торонто».

На сторожі цінностей

У 2020-му нагородження відбулося вже вдруге, а вперше премію ім. Георгія Гонгадзе вручили 21 травня 2019 року — тоді журналісту, на честь якого назвали нагороду, виповнилося 60 років. З ініціативою її створення виступили представники Українського ПЕН-клубу, Асоціації випускників Києво-Могилянської бізнес-школи та редакції інтернет-видання «Українська правда» («УП»), створеного Гонгадзе в 2000 році. Питання етичності та незалежності премії від потенційного впливу олігархічного середовища було дуже важливим, тож меценатами премії стали кільканадцять випускників Києво-Могилянської бізнес-школи.

На премію номінують журналістів, які працюють мінімум 5 років на території України, не бояться викликів та складних питань, використовують інноваційні способи донесення інформації, сприяють ліберальним реформам в країні, створюють нові можливості для українського медіа-простору, є сталими у тому, чим займаються, та вірними професійним цінностям та принципам. Ці критерії притаманні виразним особистостям у світі журналістики, до думок котрих прислуховуються — як колись до публікацій Георгія Гонгадзе. Журналісти, які заслуговують на відзначення, є активними у громадянському суспільстві, у своїй журналістській роботі керуються непохитними етичними принципами, мають внутрішній стрижень, понад усе цінують інформаційну чесність, шукають правду та не бояться використовувати нові форми подачі матеріалу, які мають шанс потрапити до якнайбільшої частини суспільства.

Журі премії складається з 9 осіб, серед яких 5 — це постійні члени, а 4 — додаткові. В групу постійних входять: представник родини Георгія Гонгадзе — дружина журналіста, керівниця української служби «Голосу Америки» Мирослава Гонгадзе; президент українського ПЕН-клубу — письменник Андрій Курков; представниця інтернет-видання «Українська правда» — журналістка, співзасновниця «УП» Олена Притула; представник Асоціації випускників Києво-Могилянської бізнес-школи і меценат премії — Микола Сушко; лауреат минулорічної премії ім. Георгія Гонгадзе — журналіст, засновник сайту та телепрограми «Історична правда», а також Музею-архіву преси Вахтанг Кіпіані. Цього року членами журі стали також: Лариса Денисенко (журналістка, правозахисниця), Юлія Мостова (головна редакторка видання «Дзеркало тижня»), Мирослав Маринович (правозахисник, віцекеректор Українського католицького університету у Львові, почесний президент українського ПЕН-клубу), Ігор Козловський (письменник, член українського ПЕН-клубу).

На першому етапі журі висунуло більше 20 кандидатів, а на початку

▲ Фіналісти премії ім. Георгія Гонгадзе: Роман Вінтонів, Павло Казарін та Богдан Логвиненко. Фото з сайту radiosvoboda.org

травня проголосило короткий список у складі трьох осіб. Переможець отримує статуетку, грамоту та винагороду 100 тисяч гривень. Слід згадати, що вручення премії журі може відкликати у випадку порушення лауреатом етичних або професійних правил журналістики у майбутньому. Нагорода має привертати увагу до проблем сучасної журналістики та нагадувати про харизматичну постать Георгія Гонгадзе.

Боєць медійного поля Георгій Гонгадзе

Георгій Гонгадзе був піонером і лідером в сучасній українській журналістиці. Син грузина — режисера-документаліста та українки-медика, хоч і народився в Тбілісі, але для життя обрав Україну. Завдяки непересічному інтелекту Георгій дуже скоро став майстерним аналітиком, гострих запитань якого побоювалися політики з першого ешелону влади. Він дуже пильно відшліфовував українську мову та після кількох років оволодів нею відмінно. Був яскравою, харизматичною, красивою людиною, просто створеною для телебачення, генератором ідей, відкритим до всього нового. Коли він приїхав у Львів, то заснував там Центр грузинської культури, а коли переїхав у Київ — відкрив «Українську правду», перше україномовне онлайн-видання, хоч інтернет тоді тільки з'явився.

«Георгій був не лише бійцем на медійному полі, він намагався творити нові сенси та форми в журналістиці. І премія його імені є відзнакою для тих, хто відважно, відповідально і новітньо творить для України нові шляхи у пошуку правди», — Мирослава Гонгадзе.

Далекосяжний у своїй аналітиці, ще в половині 90-х він наголошував на «вибухонебезпечності» Криму та загрози з боку Москви, яка не відпускати Києва зі своєї зони впливу. Що означає російська агресія, він дізнався на власному досвіді, беручи участь у висвітленні війни в Абхазії як воєнний кореспондент та боєць. Був там поранений та до кінця життя носив у своєму тілі осколки російських мін. Коли бачив нищення демократичних стандартів в Україні, які ледве почали з'являтися, воював словом. Казав правду не лише про тодішнього президента Леоніда Кучму, але усіх високопоставлених політиків. На жаль, за свою безкомпромісність йому довелося заплатити велику ціну.

Слідство у справі вбивства Георгія Гонгадзе тривало кільканадцять років і, можна сказати, не закінчилося і досі. Дотепер не визнано та не покарано замовників злочину, хоча багато шляхів вело до безпосереднього оточення президента Кучми, який зараз є представ-

ником України у Мінських переговорах та, за результатами соціопитувань, найкращим(!) президентом часів незалежності. Слід згадати, що сьогодні вбивство Гонгадзе розглядається також в контексті тодішнього «тверезіння» Росії, зростання імперських стремлень та збільшення політичного впливу Владіміра Путіна. «Втихомирення» журналіста та публікація «плівок Мельниченка» мали би дискредитувати Кучму та ослабити незалежність молодшої української держави.

Сміливість журналістів стала буденністю

— Георгій визначив високий стандарт, і ми намагаємося тримати високу планку, — сказав Вахтанг Кіпіані, муніципальний лауреат премії під час цьогорічної церемонії відзначення переможців. Кіпіані, зі своїм грузинським походженням, гарно продовжує стежку, розпочату своїм другом, та вже 10 років веде найбільший український історичний медіа-проєкт «Історична правда». Завдяки його сміливості піднімати суперечливі теми, українці змогли дізнатися чимало невідомих розділів зі своєї історії. Саме про сміливість у професії журналіста говорив під час церемонії ведучий — шеф-редактор «Суспільного телебачення» Юрій Макаров. За його словами, нині, в умовах російсько-української війни, серед кореспондентів, дослідників, а також звичайних, рядових журналістів, які відстоюють правдивість інформації, сміливість є просто буденністю. Президент ПЕН-клубу Андрій Курков в цьому контексті нагадав про 10 кримських журналістів, які перебувають зараз у тюрмах окупованого півострова.

«Ukrainian» і «Телебачення Торонто»

До короткого списку лауреатів премії ім. Георгія Гонгадзе у 2020 році потрапило троє українських журналістів з молодого покоління: Богдан Логвиненко, Роман Вінтонів та Павло Казарін.

Логвиненко — не лише журналіст, письменник, телеведучий, редактор, громадський діяч, а теж музичний і культурний менеджер та мандрівник. Він ще до реалізації свого великого проєкту «Ukrainian» об'їздив всю Україну від найбільших міст до найменших населених пунктів, а також (здебільшого автостопом) чи не більшу частину світу. Він створив спільноту українців нового покоління, які пишаються своєю країною, хочуть її досліджувати та популяризувати закордоном. Богдан Логвиненко просто «заражає» своєю енергетикою, зичливістю та цікавістю до всіх довкола. Він підкорює бездоріжжя, говорить про важливі теми — як-от екологія, відтворення чи збереження

давніх традицій, наголошує на багатокультурності України, розповідає про її національні та етнічні меншини. Логвиненко створив новий тип контенту в українському медіа-просторі, вкрай позитивний, що не піддається жодній критиці. До нього просто хочеться приєднатись.

Згадуючи прізвище Романа Вінтоніва, не кожен одразу зрозуміє, що мова йде про створеного ним персонажа Майкла Щура, а також «Телебачення Торонто» та сатиричну програму #@)?\$0 (грати, песик, дужка, гривня, знак питання, долар, нуль). Це людина, яка прийшла колись до Верховної Ради в костюмі кролика. «Якщо Верховна Рада перетворюється на цирк, то це треба офіційно визнати і одягатися відповідним чином», — сказав він. Це безумовно найкращий український пародист, який унаочнює абсурд нашого життя (як наприклад, пам'ятник свині у Полтаві), але перш за все — показує клоунату і бардак у державній українській політиці. Для деякого таке несерйозне ставлення до серйозних речей викликає суперечливі відчуття, проте Вінтонів використовує свій тролінг для того, щоб змусити суспільство критично мислити. Проблема України полягає, зокрема, в людях, які легковажно обирають політиків. Для вирішення цього журналіст пропонує лише один рецепт — почати думати, інакше українцям ніколи не вийти із замкненого кола, яке можна описати словами з програми Майкла Щура — «люди бідкаються, а влада розводить руками».

Готуймося до бою

«У нас є насправді багато приводів, щоб програти, але я не бачу жодного приводу, щоб складати зброю. Дезертирувати не можемо, це було би нечесно щодо цієї людини, ім'я якої носить ця премія. Let's get ready to rumble — готуймося до бою», — Павло Казарін.

Переможцем цьогорічної премії стала людина, яка працює у жанрі, найбільш наближеному до робіт Георгія Гонгадзе, — це політичний журналіст та публіцист Павло Казарін. 6 років тому, через окупацію півострова, він переїхав з рідного Сімферополя до Києва. Його кар'єра пов'язана з багатьма медійними проєктами та середовищами, зокрема: «Крим Реаліті» від «Радіо Свобода», «Грані правди» на телеканалі «24», liga.net, «Новое время», «Суспільне», а також «Українська правда». До більшості видань він пише російською мовою, що має свої переваги у просуванні патріотичних наративів до російськомовних українців з невизначеними політичними поглядами. Так, наприклад, у проєкті «Крим Реаліті» журналіст має змогу доносити інформацію та пояснювати політичну сучасність мешканцям окупованого Криму. У програмі «Зворотній відлік» на каналі «UA:Перший» Казарін вже українською мовою веде гострі дискусії на актуальні теми із запрошеними політиками та експертами. Він відомий також тим, що любить футболки з іронічними написами. На церемонію вручення премії ім. Георгія Гонгадзе він прийшов у одній з них — із написом «Войовнича меншість».

Здається, ці слова чи не найкраще описують те, кого підтримують меценати Могилянської бізнес-школи в пам'ять про Георгія Гонгадзе. Їхнє гостре перо та камера є зброєю, інтернет-простір для них — інформаційне поле бою. Мабуть, їх не багато, але вони працюють і мають голос — тому ми про них ще не раз почуємо. ■

Катерина КОМАР-МАЦИНСЬКА

САМОРОЗВИТОК

Культура онлайн:
українські книжкові блогиАвторка блогу
Надія Дризицька

Ми продовжуємо знайомити вас із цікавими онлайн-проектами, завдяки яким можна довідатись багато корисного про українську культуру. Цього разу мова йтиме про літературу, а конкретніше – про книжкові блоги, що допоможуть зорієнтуватись і розібратись у світі літературних новинок.

«chytaty.modno»

Приблизно рік тому в інстаграмі у різноманітних дописах, присвячених книгам, я зауважила тег #читатимодно. Він привів мене до книжкового блогу «chytaty.modno», створеного Надією Дризицькою з Одеси. За освітою Надія прикладна лінгвістка, працює у медіасфері і вже чотири роки розвиває свій блог з якісним та яскравим літературним контентом. Вона ж і запустила в Україні хештег #читатимодно, з яким на просторах інтернету з'явилося вже понад 50 тисяч постів.

У своїх публікаціях авторка розповідає про книги емоційно, правдиво та широко. Її мета – зацікавити аудиторію в інстаграмі літературою, також Надія хоче підтримати українського видавця, тому 95% рецензій та відгуків у блозі про книги, видані в Україні. «Мені хотілось показати, що читати – не менш модно, ніж їсти смачну їжу, тренувати м'язи, купувати одяг та хизуватись різними речима», – розповідає творчиня «chytaty.modno».

Стежити за книжковим блогом можна за посиланням: [instagram.com/chytaty.modno/](https://www.instagram.com/chytaty.modno/)

«irinyurch»

Цікавим книжковим профілем у інстаграмі є блог Ірини Юрченко, фотографині, засновниці проекту #chitachi (ненудної шкільної бібліотеки гімназії-інтернату № 13 у Києві). Ірина веде свій блог більше 5 років. Блогерка ділиться досить розлогими рецензіями як і на українські книги, так і на українські переклади закордонних видань. В акаунті авторки, як і у попередньому блозі, книжкові відгуки супроводжуються атмосферними, творчими фото книг, що додають контенту гарної візуалізації та яскравості. Ірина Юрченко активна у різних літературних та культурних проектах, співпрацює із різноманітними книжковими ініціативами, зокрема із Форумом видавців у Львові.

Знайти її профіль можна за посиланням: [instagram.com/irinyurch/](https://www.instagram.com/irinyurch/)

«liliia_shutiak»

Не на сто процентів букінстаграмом, а проте дуже цікавим блогом на тему української культури, літератури, медіа і лайфстайлу є профіль Лілії Шутяк. Лілія – книжкова оглядачка, медіатре-

нерка, пресекретарка Міжнародної літературної корпорації MERIDIAN CZERNOWITZ, піар-менеджерка видавництва «Чорні Віви». Блог авторки завжди перебуває в епіцентрі цікавих українських літературних та культурних подій, наприклад, презентацій літературних новинок. Під хештегом #шутякчитає блогерка публікує огляди на книжкові новинки від українських видавництв – як закордонних, так і українських авторів. Огляди Лілії дуже динамічні та лаконічні. Прочитавши декілька абзаців, ми отримуємо конструктивне творче резюме книги, що одразу дає нам розуміння, з яким жанром, стилем, настроєм, рівнем видання маємо справу і чи хочемо цю книгу прочитати саме зараз. Лілія Шутяк також пише рецензії для сайту «Шпальта». На сторінці цього видання можна ознайомитись з більш розлогими та детальними книжковими відгуками авторки.

▲ Лілія Шутяк

Стежити за блогом Лілії можна за посиланням: [instagram.com/liliia_shutiak/](https://www.instagram.com/liliia_shutiak/)

«Вишневий Цвіт»

Якщо вам більше до вподоби про цікаві книги не читати, а слухати чи навіть оглядати відеорецензії, тоді варто заглянути на ютуб-канал української

книжкової блогерки з Києва Людї Дмитрук, що у віртуальному світі фігурує під псевдо «Вишневий Цвіт». У травні 2016 року Люда «Вишневий Цвіт» опублікувала свій перший книжковий відеоогляд, а зараз на її каналі понад 4 тисячі підписників. Контент цього книжкового блогу цікавий подачею, а точніше різноманітністю. «Вишневий Цвіт» не лише розповідає про окремі книги, але робить і різні тематичні підбірки видань. Наприклад, у відеовідгуці «Два відмінні погляди на війну на Сході України» авторка розповідає про дві сучасні українські книги «Східний синдром» Юлії Ілляхи і «За спиною» Гаськи Шиян та порівнює їх. Блогерка веде також різноманітні тематичні рубрики. Одна з таких зветься «Ad Profundis» (з лат. – до глибин). Кожного місяця авторка вибирає якусь тему, наприклад, конкретний жанр літератури чи автора. Приміром, якщо це «мала проза», то авторка читає та розповідає лише про цей літературний жанр, також записує пізнавальні відео з теорії предмету, проводить різноманітні читальські марафони та конкурси. Є також рубрика «Книголови», де авторка раз у якийсь час розкаже, які книги придбала, приміром, на Форумі видавців і коротко резюмує кожне видання. Деякі огляди є доволі короткими (до 15 хвилин), а якщо авторка розглядає більше книг у одному відео, то записи можуть бути і довшими, близько години. «Вишневий Цвіт» презентує на своєму каналі книги найрізноманітніших жанрів та для аудиторії різного віку. Динамічний відеоблог Людї «Вишневий Цвіт» легко допоможе зорієнтуватись у сучасній українській літературі, світовій (виданій в українських перекладах) та пригадати трохи класику (яка теж тепер активно виходить в українських видавництвах).

Вишукати канал на ютубі можна за назвою блогу.

Чекайте у одному з наступних номерів цікавої підбірки кіноблогерів і не тільки. ■

Дарина ПОПІЛЬ

Фото надані блогерками

ПІДЛЯШШЯ

Українська «білоруська» гміна Чижі

У 2020 році Підляський науковий інститут продовжує реалізацію проекту, пов'язаного з документацією та архівацією фольклору гміни Чижі в Підляському воєводстві. Упродовж півтора року вдалося зібрати чимало матеріалу про різні елементи народної культури у гміні, яку довгі роки вважали опорою білоруської національної меншини в Польщі.

Приходське свято парафії в Чижях –
Успіння Пресвятої Богородиці
Фото авторки статті

Сільська гміна Чижі, розташована у Гайнівському повіті, обіймає понад 20 місцевостей, що належать до шести різних парафій, з яких три – у Чижях, Клениках і Курашеві – розташовані на території гміни. Населення краю дуже однорідне – це майже виключно православні автохтони, є села, де майже усі православні (за винятком однієї-двох сімей). Невелику групу жителів складають місцеві католики-поляки, які поселилися тут кілька століть тому, однак вони перейняли мову та звичаї місцевих. На жаль, останніми роками структура населення міняється: села старіють, молодь втікає до міст, а порожні хати щораз частіше купують приїжджі.

Жителі гміни досі користуються архаїчною українською говіркою з колишнім праслов'янським «і» замість сьогоденного українського «и» (говорити, бачити) та дифтонгами, які є етапом у розвитку українського ікавізму (куонь, куот, хліб, піч, літо). Лише одна місцевість у гміні – село Море – зберігає певні мовні відмінності у порівнянні з іншими селами.

Говіркою розмовляють, однак, не всі, а лише представники старшого і середнього покоління. Діти і молодь вживають уже польську мову.

Хоч гміна Чижі україномовна, вистачить відкрити Вікіпедію, аби прочитати, що її жителі – білоруси(!). За

даними перепису 2011 року, саме тут мешкає найбільший у Польщі відсоток населення, що декларує білоруську національну приналежність (76,5%). У місцевій школі діти вивчають білоруську мову як рідну, а в 2010 році у гміні її введено як допоміжну.

Цей парадокс пов'язаний із ширшою проблемою Північного Підляшшя, тобто білорусизацією україномовного населення, результатом чого є ця національна плутанина. Вона була посилена саме в таких гмінах, як Чижі. Уроки білоруської мови ще на початку 1990-х були обов'язковими для усіх православних, заходи, які проводилися в гміні, були «білоруськими» (хоча часто лише з назви), «білоруськими» були також фольклорні ансамблі. Прикладом є хоча б гурт «Чижовляне» з Чижів, який у білоруських народних костюмах виконує, перш за все, білоруські пісні.

Кілька десятків років монополію на ведення культурного життя в таких гмінах, як Чижі, мало Білоруське громадсько-культурне товариство (БГКТ). Певним переломом став, здається, 2006 рік, коли Міністерство внутрішніх справ і адміністрації відмовилося на три роки фінансувати заходи білоруської організації – за те, що гроші, призначені на культурну активність, вона витратила на нові сходи у своєму осідку.

П. →

Новы часы

Не є такого злого, шоби на добре не вишло

Дожыли сме цікавых нецікавых часів, на наших очах сьвіт ся зміняє, а барз дуже люди хоче, жебы было так як было, адже по старому. Думам, же можеме забути о тім, што было, радше си засьпівайме: *Юж мі так не буде як мі было перше...*

Коронавірус щільно огорну нас страхом и кормит недовіром до другой людини, не шадит аджи и найближшой родини. Єдна мати боїт ся о свою дітину, а друга своей дітини, мої баба Параска повіли бы, же то «чудо не паска». На шесьця не выштыкы тратят голову, дякувати Богу сут такы, котрым коронавірус не є в змозі заразыти ума, бо мешкат в нім розсудок и лем Бог в нім царює. Іншы повідят, же Бога там не є, лем здоровий и тверезий чисто людскій інтелект. Най и так буде, але хто нам го дал? Но и одкале ся в нас взяв? Чудне, ништо, крім нас такого не ма.

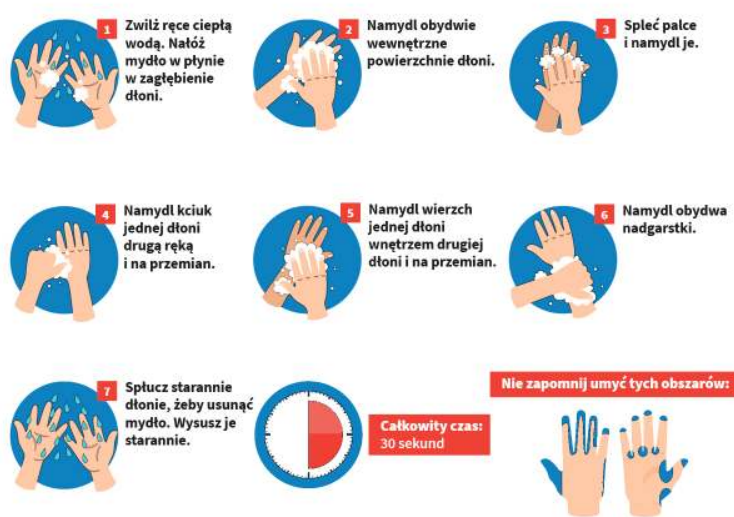
Так ци саяк, иде мі ту о тых, котрым од того коронавіруса не закрутило ся в голові, потрафлять всякі час ім дарувани выкорыстати на хосен собі и людям, не лем тым барз блиским їхньому серцю. Всперают друг друга, слабшым помагють носити тягары. А то сусідам, тым віком міцнішше до землі юж пригіятим, покуплят што треба або зателефонують и перебесідують їхню самоту. Не треба дуже, жебы другому човекови помочы, лем треба быти человеком и хтіти безкоштовно послужыти другому.

Для таких люди не існує час страчений, каждый єст добрий, жебы добро намагажати. Бесідує о неоправданих оптимістах, люде такы навет товды,

коли дістанут лем піл горнятка кавы, тішат ся, же єй мають, не роздумують над тым, што стало ся з половином, котрой не дістали.

Хочу оповісти о тім, штом віділ в українські телевизії. Поділю ся барз цікавыма спостереженнями, оповім о

Jak skutecznie myć ręce?

Główny Inspektorat Sanitarny

/GIS_gov

/GISgovpl

/GIS_gov_pl

/gis.gov.pl

подіях, котры бесідують, як в добі борбы з коронавірусом родиче займаєт ся дітми. Думам, же добрі было бы каждому родичови таке робити все, а не лем в добі коронавіруса. Чого ся в тот спосіб діти навчат, того нигда не забудут. Не выштыкы родиче марнували час, котри дарувала ім влада воююча з коронавірусом, были разом, бавили ся зо своіма дітми, але и вчыли їх.

Еден родич собі и дітині віділ гумовы жолты рукавичкы, в мисяти розробил

червену фарбу, котра в «забаві» робыла за мыдло — ходило о мытя рук. Жебы зобразувати того, што ся там діяло, одкличу ся до образка, якогм нашол на страні Головного інспекторату санітарного, може українські відповідник мае подібну.

Мале дівча выступило яко інструктор и експерт, а мама робыла того, што дівча єй наказало. Дівчатко набрало жыцьом червеной фарбы (нибы то мыдла), наложыло єй на внутрішню сторону долони и казала мамі ним мыти (рысунок 2). По хвилі мама зьвідала ся ци юж руки має гмыты и показала їх дівці. Червены мала лем од середини, а більшість рукавичкы дальше так як од новости была жолта. Дівча ствердило, же гмыты сут лем в половині, же треба їх ишы по верха помыти. Наложыла червеного «мыдла» на верхы долони и казала їх помыти (рысунок 5). Мама, коли тото юж зробыла, піднесла руки до горы з шыроко розставленима пальцями, помали обертала руками и зас ся зьвідала, ци юж цілы руки сут добрі гмыты. Дівча ствердило, же меже пальцями має ишы чисто жолты рукавичкы, адже негмыты, и додала мамі червеной фарбы. Мама гмыла так як треба и меже пальцями (рысунок 3). Родич по гмыттю и тых части рук двигнул руки так, жебы малому експертові показати опушкы пальців, бо барз добрі знав, же сут ишы жолты. Зразу почула наказ гмыти їх. В «мыдлі» намочыла лем кінці своїх пальців, зогнула їх міцно до середини, счепила долоні на замок и так гмыла їх (на жаль в ті інструкції такого рысунку ніт). Товды дівча ствердило, же ишы грубы пальці сут за жолты, адже мама гмыла и їх, кажды з осібна (рысунок 4). Товды двигла руки так высоко як лем могла, жебы манше-

ти єй візиткы опали, жебы показала ся жолта рукавиця пониже долони. Мама показала дівчату як належыт гмыти и тоту част руки (рысунок 6). Пак червеном фарбом руки мыло дівчатко. Думам, же так буде їх мыти юж все.

Інши родич чисто інакше забрал ся до діла, мамі ходило о спосіб мытя рук, а няньо вдарил в іншу струну. Барз простым експериментом пояснил малі дітині, чом од гнеска заедно мусит мыти руки. Бесідувал, же барз недобры заразкы сут всяди, же сами ся сіють, але барз боят ся мыдла и перед ним сами втічут, бо мыдло не дає ім жыти, а нас боронит. На глибокі танір налял чыстой воды и всыпал мелений попер, добрі помішал го з водом, так же был всяди на цілым танірі. Зазначыл, же попер єст нибы то тым недобрым коронавірусом, казал дітині добрі гмыти ручкы мыдлом и помаціцькы гложыти лем еден намыдлени пальчык до таніра. Дітина од разу зрозуміла, чом так часто мусит мыти руки, а не лем товды як дачым їх збабре або верне зо двору, ци як декотры лем рано и вечером. Зробте тот експеримент, а сами будете відіти як тот змолотий попер втіче од добрі мыдлом намашеного пальця, а на около пальчыка робит ся колесо чыстой воды без попру.

Бесідувал єм о двох експериментах, але повім ишы о едні родині, в котрі тіж перепроваджено цікаву лекцію. Ходило о правильне мытя зубіл, змага- ня там жадного не было (хто перши або хто ліпше гмыл зубы). Ціла родина спокійні мые зубы, родич пушат улюблену сьпіванку своей потіхы. Пояснил в які спосіб правильні мыти їх и, же має так долго їх шорувати покля ся пісьня не скінчыт.

Посмотрте як недуже треба, старчыт лем рушыти головою, а того, што за часів коронавіруса навчыме свої діти або внуку, фурт буде процентувало кріпкым їх здоровієм и не треба буде з нима ходити по дохторях. ■

Марко ПОСТІВ-ЯРУГА

Назви сіл

Дослідивши чимало українських та польських джерел, перечитавши не одну сотню коментарів у соцмережах, я щоразу потрапляю на прикрі випадки перекручення назв лемківських сіл. Інколи ці перекручення роблять поляками цілком свідомо, аби затерти український слід у назві села; інколи — навпаки, несвідомо, через відсутність базових знань східнослов'янських мов. Аналогічно, часто перекручують назви й самі українці — інколи через звичайне незнання, інколи ж — через гіперкоррекцію, намагаючись ще більш «українізувати» (олітературнити) й без того вже українську (лемківську) назву.

Враховуючи ці обставини, як ніколи, постає потреба у джерелі, яке могло б послужити зручним довідничком щодо правильного написання та вимови назви кожного села. Дякувати Богу, такі джерела вже існують (проте, на жаль, мало хто про них сьогодні знає) — і мені вдалось їх відшукати та дещо згрупувати. До вашої уваги, презентую список* точно встановлених назв багатьох лемківських сіл, які ви можете з певніс-

тю вживати, адже вони були записані польськими й українськими мовознавцями безпосередньо від лемків ще у далекий довоєнний час.

Гміна Команьча

Пояснення скорочень:

л. — назва села говіркою лемківсько-го діалекту
б. — назва села говіркою бойківсько-го діалекту
н. — назва села говіркою надсянсько-го діалекту
л.-б. / л.-н. / б.-н. / л.-б.-н. — назва села перехідною говіркою між іншими діалектами (лемківсько-бойківського порубіжжя, лемківсько-надсянського порубіжжя, бойківсько-надсянського порубіжжя, лемківсько-бойківсько-надсянського порубіжжя)
п. — назва села однією з польських говірок

підкреслена назва — вказує як своє село називають безпосередньо його мешканці
(Скорочення) — вказує як певне село називають у інших, як правило, сусідніх селах

[Вимова] — вказує більш точну вимову місцевої назви

Розшифрування скорочень для сіл (повну назву подано у літературній формі): *ВисД* — Вислік Долішній, *ВисГ*

— Вислік Горішній; *Шавн* — Шавне; *Тур* — Туринське; *Ком* — Команча; *Луп* — Лупків; *Ток* — Токарня; *Вел* — Великополе; *Мхв* — Мхава.

Джерела:

- Stieber Z. (1949). Toponomastyka Łemkowszczyzny. (Cz. II). Nazwy terenowe. Łódź: ŁTN;
- J. Rieger, Toponomastyka Beskidu Niskiego i Bieszczadów Zachodnich, [w:] Łemkowie. Kultura — sztuka — język, Kraków 1987, s. 114-170;
- I. Зілінський, Питання про лемківсько-бойківську мовну границю» (1934);
- I. Верхратський, Про говор галицьких лемків (1902).

Польська літературна назва — Українська літературна назва — **Справжня місцева назва**

Wisłok Wielki — Вислік Великий — **л. Вислік Великий** (частини: Ныжный, Выжный і Черешнів) (*ВисД*), *Висьлік* (*ВисГ*); *Вислик* (*Ток*)

Wysoczany — Височани — **л.-н. Височани** (*Вел*); (частини: Кожушине)

Kulaszne — Куляшине — **л. Куляшине** (*Шавн, Ток*); **л.-н. Куляшної** (*Вел*)

Szczawne — Шавне — **л. Шавной, Шавный, Шавней**

Turzańsk — Туринське — **л. Туринський** (*Тур*); *Туренський* (*Шавн*); *Туренський*; **л.-б. Туринсько** (*Мхв*)

Rzepedź — Репедь — **л. Ренід** [*Penim*], *Punid* [*Punim*]

Jawornik — Явірник — **л. Явірник** (*Шавн, Тур*)

Komańcza — Команча — **л. Команча** [*Куманьча*] (*Ком, Шавн*); *Команьча* (*ВисГ, ВисД, Ток*)

Preluky — Прилуки — **л. Прелуки**, *Пралуки*

Czystogarb — Чистогорб — **л. Чистогорб** (*літературно*), *Горб* [*Горн*] (*звично*)

Dolżyca — Довжиця — **л. Довжиця** (*Шавн*); *Должиця*

Radoszyce — Радошиці — **л. Радошиці** (*Ком*); *Радошиці* (*Шавн*)

Duszatyn — Душатин — **л. Душатин** (*Шавн*); *Дошатин* (*Тур*)

Oslawica — Ославиця — **л. Ославиця** [*Уславиця*] (*Шавн*); *Ославиця* (*Луп*)

Mików — Миків — **л. Миків**

Łupków — Лупків — **л. Лупків**

Smolnik — Смільник — **л. Смільник**

Zubeńsko — Зубенсько — **л. Зубенсько**

Wola Michowa — Воля Мигова — **л. Воля Мигова** (*літературно*), *Воля* (*звично*), *Оля* (*звично*)

Maniów — Манів — **л. Манів**

Szczerbanówka — Щербанівка — **л. Щербанівка**

Balnica — Бальниця — **л. Бальниця**

Далі буде

Максим РАВЛЮК

* зважаючи на об'єм роботи, інформація буде викладатися поступово та невеликими частинами — за гмінами.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Про Богдана Боберського:

Він вводив нас
в «аркади культур»

«Тихий, скромний, пильний, патріот, архітектор церков у Польщі, завжди готовий допомогти», – так про Богдана Боберського, що помер 18 квітня на 98-му році життя, кажуть українці, які з ним дружили, від нього вчилися, разом співали.

Юрій Рейт
Варшава

Мені було 10 років, а може, і дещо більше, коли я вперше побував вдома у пана Богдана. Моя сестра Ірина була активна в українському середовищі Варшави і часто брала мене на зустрічі українців, що тоді приїхали навчатися до столиці. Ці зібрання відбувалися саме у помешканні пана Богдана Боберського. Жив він на «старувці», адже був одним з архітекторів, які проектували відбудову Старого міста Варшави після війни. В одному з відновлених там будинків він отримав житло та сам спроектував його оригінальний інтер'єр. Це було місце зустрічей від 1956 року, де я, молодий хлопака, вперше скуштував кутю, почув українські пісні, українську мову та завзяті дискусії про українські справи. З часом це стало місцем перетину Сходу і Заходу. Їдучи в Україну, там зупинялися представники діаспори з США, Канади та європейських країн. Бували там також знамениті гості з України. Помешкання пана Богдана десятиліттями завжди було відкрите для українських студентів. Він, а з часом і його дружина Ірина, підтримували їх і допомагали бути активними в українському середовищі Варшави.

Пан Богдан працював в бюро Mias-torprojekt-Stolica, де розроблялися проекти реконструкції Старого та Нового міста столиці після воєнних руйнувань. Богдан Боберський планував відновлення житлових будинків, центрів культури, кав'ярень, ресторанів, кінотеатрів. Згодом він працював у бюро Warcent, де проектував лікарні та поліклініки для державної системи охорони здоров'я.

Окрім того, що пан Богдан вів активне професійне життя, він був енергійним громадським діячем, залученим у церковне життя. Я бачив його майже постійну присутність у церкві – він допомагав перепланувати приміщення у святині, а в монастирі отців Василіян проектував бібліотеку, світлиці у підвалах. Гуртожиток на верхньому поверсі монастиря, де жило кілька десятків мо-

нахів не лише з Польщі, а й з України, Словаччини, Румунії, – це теж його робота. Він проектував меблі для василіянської церкви у Варшаві, а також розпис гранітної підлоги і золочення на стінах, рами старих картин тощо. За його підтримки виготовлено ескіз медалі з нагоди 1000-ліття хрещення Русі-України.

Думаю, активному залученню у церковні справи сприяло те, що він жив неподалік від святині. Проте був зв'язаний не лише з церквою у Варшаві. За його авторства вийшло 25 проектів іконостасів у різних місцевостях Польщі й України. На громадських засадах по всій Польщі Богдан Боберський займався переплануванням світських будинків і розробляв інтер'єри для потреб церков. У цьому переліку є церква отців Василіян у Перемишлі, а також святині у Бартошицях, Лелькові, Колобжезі (там він проектував навіть жирандолі), Гурові-Ілавському, Лідзбарку-Вармінському, Доброму Місті, Ельблонзі, Решелі, Горлицях та інших містах. Мабуть, прив'язаність пана Боберського до церковних справ виникла з того, що його батько був греко-католицьким священником у Полянах біля Кросна, де пан Богдан народився. Вочевидь, саме там йому прищепили любов до церкви і церковного мистецтва.

Також варто згадати, що він був ілюстратором різних світських та церковних видань. Співпрацював, зокрема, з «Нашим словом», «Нашою культурою», «Українським календарем», робив цікаві дописи про історію, культурні події та шедеври архітектури.

Ще однією важливою частиною його життя було хорове мистецтво. Крім хору Парафії Успення Пресвятої Богородиці, він співав у Варшавському змішаному хорі, Варшавсько-Гданському хорі та від самого початку, ще з 1972 року – в «Журавлях». Для «Журавлів» дуже цінною була його спільна робота з Анатолієм Кобеляком. Разом вони готували збірки нот для хористів, а пан Богдан розробляв обкладинки для всіх видань, і також для першого альбому хору.

Богдан Боберський вмів співпрацювати з людьми. Завдяки йому та отцю Анатолію Шидловському, тодішньому пароху православної парафії на варшавській Волі, там почався процес відновлення поховань воїнів Української Народної Республіки (УНР). Пригадую, як у 60-х, у часи нашого навчання в ліцеї, ми разом з Богданом Боберським та кількома іншими особами зустрілися біля могил українських воїнів на згадку листопадового зриву і створення Західноукраїнської Народної Республіки – хотіли віддати честь тим хлопцям. Пам'ятаю, що тоді побачив поперевертані хрести, відірвані тризуби, понищені написи на хрестах. Завдяки концепції пана Богдана щодо відновлення двох кварталів військових поховань, проектам його авторства і підтримці інших осіб, які збирали гроші і допомагали йому, збереглося більше 100 поховань воїнів УНР. Також він займався пам'ятниками, які стоять на двох меморіалах воїнам УНР.

Сьогодні пан Богдан символічно спочиває біля могили Домініки Огієнко, дружини міністра народної освіти УНР Івана Огієнка, якій він проектував надгробну плиту. Спочив він також поруч своїх козаків, хрести яким проектував і могили яких доглядав.

Богдан Боберський був скромною, дуже упорядкованою, високої особистої культури людиною, водночас повної енергії і зичливості до людей. Не дбав про піар, не чекав лаврів і нагород, а був задоволений результатами своєї роботи. Інколи був рішучим у поглядах і діях, проте готовим підтримати обгрунтовані думки інших людей. Думаю, що з цим чоловіком відходить покоління, яке допомогло зберегти українство у Польщі. Він мав велику любов до України і мріяв про її незалежність, якої і дочекався. Богдан Боберський був одним з тих людей, завдяки яким ми сьогодні є українцями у Польщі.

У мене в пам'яті є кілька осіб, яких я можу назвати менторами у житті. Згадаю двох. Це Іван Драч, який навчив мене розуміти Україну, і пан Богдан, який мене вчив бути українцем у Варшаві.

Анна Цалка
Круклянки

У 1995 році наша українська громада у Круклянках вирішила будувати свою святиню. Наш парох підказав нам, що проект храму може підготувати Богдан Боберський з Варшави. Я мала нагоду з ним познайомитися, коли після виготовлення проекту він приїжджав до нас на консультації. Це були дуже приємні зустрічі, що проходили в сімейній атмосфері. Перше, що впадало в очі, – це його велика скромність. Рішенням владики треба було ввести зміни в план церкви, що не дуже подобалося пану Богданові, – тож зараз наша святиня трішки менша за ту, яка була у початковому проекті. Ми мусили відмовитися від підвалу, який зараз би дуже приготився. Пан Богдан добре знав, що це таке місце, де ми можемо зустрітися і яке потрібне нашій громаді.

Освячення церкви відбулося у 2002 році. Пан Богдан теж приїхав на цю урочистість з делегацією з Варшави. Зараз ми пишаємося нашою святинєю, яка спроектована у лемківському стилі. Це наше місце у Круклянках, наш малий клаптик України, який допоміг створити саме Богдан Боберський.

Богдан Сіроцький
Варшава

Ми, будучи студентами різних факультетів і різних професій, а також пізніше, після закінчення навчання, зустрічалися у помешканні пана Богдана. Бувало, що туди приходило стільки людей, що ледве вміщалися в його квартирі. На цих зустрічах ми передусім говорили про наші українські справи, зокрема про історію. Пан Богдан організовував лекції і вмів всіх зацікавити. Знайомив нас з мистецтвом, історією мистецтва, архітектурою, театром – він на цьому дуже знався. Можна сказати, як архітектор, він вводив нас в «аркади культур». Завжди говорив чітко і мав що сказати, умів передати іншим те, що сам добре знав. Можливо, завдячував цим своїй освіті і професії.

Після того, як утворилося Українське суспільно-культурне товариство (УСКТ), зустрічі української молоді проходили на вул. Черняківській у Варшаві, де УСКТ мало свої приміщення. Проте більшість осіб, які познайомилися у пана Богдана, надалі приходили до його помешкання. Багато людей своє українське життя у Варшаві починали з квартири Богдана Боберського. І навіть після того, як багато з нас одружилися, ми підтримували зв'язки з паном Богданом. Ми з дружиною спілкувалися з ним до кінця його життя.

Олександр Хиляк
Варшава

Богдана вже немає. Моє знайомство з ним почалося наприкінці 50-х років минулого століття, коли за порадою мамі я почав відвідувати репетиції хору, який діяв при тодішньому УСКТ. Хор був заснований під керівництвом незабутнього Славка Полянського, відтак вів його Йосип Курочко, а потім знову Полянський. У мене залишилися чудові спогади, пов'язані з поїздками, хоровими турами та концертами, зокрема в Гребенному та Флоринці. У ті старі часи я й подружився з Богданом. Вирішив подати заявку на архітектурний факультет Варшавської політехніки, і Богдан запропонував мені допомогу. Я почав вечорами приходити до нього на безкоштовні уроки малювання. Завдяки ньому я закохався у графіку, якою займаюся і дотепер.

Самотній блукалець Тодось Осьмачка

Небагатьом українським літераторам, що були свідками колективізації, Голодомору, сталінських репресій, вдалося створити літопис цих жахів 1920-30-х років. Розповіді про це в своїх творах, не озираючись на цензуру, могли автори-емігранти. Одним з них був самотній і неординарний поет, письменник, перекладач Тодось Осьмачка (справжнє ім'я – Теодосій Степанович Осьмачка).

Біографія автора могла би стати основою для окремої книги з гострим і авангардним сюжетом. Він тікав від пекельної репресивної м'ясорубки, симуючи психічне захворювання, та шукав рівноваги, постійно балансує між життям і смертю. Але хворобливий страх і манія переслідування вибивали ґрунт з-під його ніг – він знову і знову опинявся у психіатричній лікарні чи катівнях НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ, рос. – Народный комиссариат внутренних дел – НКВД). Його складна і трагічна доля ніби помножилася на долю згорьованого українського народу і зрештою вилилась у суцільну трагедію України. Звідси такий шлейф зловісної фатальності, що огортає поетів Осьмачки.

Однак початок його життєвого шляху був не настільки похмурим. Народився майбутній літератор 4 (16) травня 1895 року в селі Куцівка на Черкащині в родині сільського ветеринара. Тодось був найстаршим серед дітей у родині (мав ще чотирьох братів та двох сестер). Батько відіграв особливу роль у його житті, надавши можливість старшому синові отримати повну середню освіту. Решта дітей здобули лише початкову. З великою теплою та ніжністю ставився Тодось до своїх батьків. На рукописі поеми «Поет» Осьмачка написав: «Присвячую пам'яті єдиного мого друга і найблагороднішої людини між людьми, мені знаваним, мого батька, Степана Осьмачки». З 1920 року Тодось Осьмачка почав вчителювати, згодом вступив до Київського інституту народної освіти (спадкоємцем якого став Національний педагогічний університет ім. Драгоманова).

Ранні вірші Осьмачки сповнені поетикою самовираження, романтизмом, символізмом, неосаянністю земного буття. У 1922 році вийшла його перша збірка поезій «Круча».

Фото надане авторкою статті

«Філософи мудрі моря підіймають у чашах гранітних на гори під сонце, і ріки сплітають у косу землі, а правди не знають».

У студентські роки Тодось бере участь у літературному житті. Його погляди та переконання формуються в Асоціації письменників (АСПИС), на чолі якої стояв Микола Зеров, а потім – у групі «Ланка» (пізніше перейменована на Майстерню революційного слова – МАРС), до складу якої входили Борис Антоненко-Давидович, Євген Плужник, Валеріан Підмогильний, Григорій Косинка. До речі, саме Григорій Косинка був чи не єдиним, кому Осьмачка по-справжньому довіряв. Адже хвиля літературної критики, доносів, переслідувань, і зрештою тавро «ворог народу», неабияк вплинули на вразливу психіку літератора-початківця. Він став замкненим, підозрілим, недовірливим, готовим втекти від жакливого системи, від друзів, від самого себе («Я знов самотній і проклятий схилився тяжко до вікна»). Григорій Косинка якось сказав своєму другові Тодосю: «Якщо вас першим комуністи змелють, то я буду про

вас писати, а якщо мене, пишійте ви». Це була своєрідна клятва друзів заради продовження літературної справи в майбутньому.

Після виходу першої збірки Осьмачки з'являються на світ ще дві книги поезій – «Скитські вогні» (1925) та «Клекіт» (1929). У 1920-х роках він старанно вивчав англійську мову, щоб читати Шекспіра та Байрона в оригіналі, а згодом і перекладати їх. У 1930 році виходить переклад Шекспірового «Макбета», а далі Тодосю Осьмачку припиняють друкувати. Він відверто заявляє про те, що йому важко дихати в радянській Україні, хоче за будь-яку ціну вирватися за кордон, про що пише в заяві до Спілки радянських письменників. Важко повірити, що він це робив у 1932 році. Чи справді свідомо удавав божевільного (як стверджував сам)? Адже, маючи здорову психіку, не міг не розуміти наслідків такої своєї сміливості. Тодось рятувало лише те, що всі свідки підтверджували його психічну хворобу. Далі був арешт, потім Кирилівська психіатрична лікарня в Києві, неодноразові спроби втечі за кордон, знову арешти і психлікарні. «Я вам не заздрю, бо з тюрми малої ви йдете до тюрми великої», – згадував сумні і влучні слова Тодосю Осьмачки поет і драматург Віктор Рафальський, який перебував з ним у лікарні.

Тодось понад десять років поневірявся по глухих селах і хуторах, ночував у чужих хатах або й просто неба, тікаючи від дійсності («Коли, блукаючи, мов тінь або вигнанець бідний, в холодних сінях біля стін я прилипаю безрідний»). У 1942 році поет опинився у Львові, де його гаряче зустріли однодумці. Йому таки вдалося втекти до Німеччини наприкінці 1944 року, коли Європою котилася війна. А після її закінчення доля підготувала ще одну гірку пілюлю – Тодось потрапив у табір для переміщених осіб. Звичайно, ніхто з тамтешніх українців не мріяв повернутися до «соціалістичного раю», де на них чекали

підвали НКВС, концтабори Сибіру чи хвиля масових самогубств.

Пізніше Тодось Осьмачка жив у США, Канаді, Франції. Саме в еміграції письменник почав писати прозові твори. З-під його пера вийшли повісті «Старший боярин» (1946), «План до двору» (1951), «Ротонда душоубців» (1956). В останній Осьмачка змалював жахіття сталінського режиму і моторошні картини перебування у київській психіатричній лікарні, яка у 1920-30-х роках носила ім'я Тараса Шевченка. Комуністичний режим мав цинізм найвищого гатунку, присвоївши це ім'я закладу карально-примусової психіатрії. 1947 року в Німеччині Осьмачка завершив і видав філософську поему «Поет», наповнену особистісними реалістичними переживаннями. Поет показує з гіперболізованою нотою трагічну круговерть репресій і знущань над людиною, придушення її творчого духу, знесення волі. Мовознавець Юрій Шевельов вважав, що ця поема «принесе читачеві насолоду глибокої мислі, розгадки гранчастих і пристрасних образів та високої співтворчої праці».

Під час літературних виступів Осьмачка дивував слухачів своєю феноменальною пам'яттю. Складаючи вірші у психіатричних лікарнях та тюремних камерах, він заучував їх, оскільки будь-які записи негайно підлягали вилученню і знищенню. Так, повторюючи щовечора, щоб не забути, він виносив їх на волю.

Життя Тодосю Осьмачки – це незбагненність і містика. Він так і не зупинився в своїх мандрах по світу, залишившись неприкаяним блукальцем вітчизняними та емігрантськими дорогами до вічності.

«Моя Україно, недоле моя,
Була ж ти мені дорогою,
А нині тебе вже питаюся я,
Ох, що ж ти зробила зі мною?»

Юлія КАМІНСЬКА

Продовження з 9 сторінки

Я чималим йому завдячую, зокрема друзями, яких зустрів у нього. У Богдана я познайомився з відомими українськими діячами, художниками та вченими. Його прекрасна квартира була центром українського життя у столиці, варшавською пристанню для багатьох українців. Це був практично «готель» для студентів, які приїжджали до Варшави. Богдан організовував там різні зустрічі та вечірки.

Важливим елементом його громадської діяльності було архітектурне проектування, Богдан багато зробив для української громади в цій галузі. Богдан Боберський був дуже розумним, завжди готовим допомогти – його сильно любили. Для мене він залишається святим.

Катерина Сіроцька Варшава

Коли я вчилася у Педагогічному ліцеї в Гіжицьку, мій старший брат намовив мене поїхати на курс української мови

до Варшави. Ми вирушили до столиці з кількома товаришами. Тут мій брат сказав: «У Варшаві є один патріот, якого я знаю. Колись, може, з ним познайомишся. Це Богдан Боберський». Невдовзі так і трапилось. Як мала вільний час, ми їздили на спільні екскурсії, де був теж Богдан Боберський. Мені запам'яталася його вдача, він був дуже прихильний до всіх, вмів допомогти, дати пораду. Ми почувалися з ним дуже безпечно. Виявляється, на зустрічі до нього приходили і ті, що мали «наглядати» за тим, що ми робимо. Про це ми дізналися тільки зараз.

Крім того, що пан Богдан проводив для нас лекції на різні теми, були теж моменти, коли ми розповідали про свої сімейні долі. Він був тією людиною, завдяки якій ми знали про українських акторів та митців у столиці, про українські події, що відбуваються у Варшаві. Він не лише повідомляв нас про українські ініціативи, але дбав, щоб ми не пропустили жодної з них.

Коли утворився Союз українок у Польщі, ми у Варшаві почали організовувати зустрічі для представниць різ-

них віросповідань, що є у столиці. Саме пан Боберський підготував власну авторську фотовиставку іконостасів церков у Польщі, яку розмістили у підвалі церкви отців Василіян на вул. Медовій. Фото та зустрічі викликали велике зацікавлення людей, які нас відвідували, – таким чином вони дізнавалися про нашу громаду та історію. Пан Боберський радів, що може допомогти і популяризувати українську громаду.

Протягом довгого часу ми товаришуємо з сім'єю Боберських. Маємо дітей приблизно одного віку, тож часто зустрічалися з Богданом і Іриною Боберськими, коли наші діти були малими. Пан Богдан був дуже сімейною людиною та дуже любив свою родину. Любив теж Лемківщину, звідки сам родом, а також полюбляв там подорожувати.

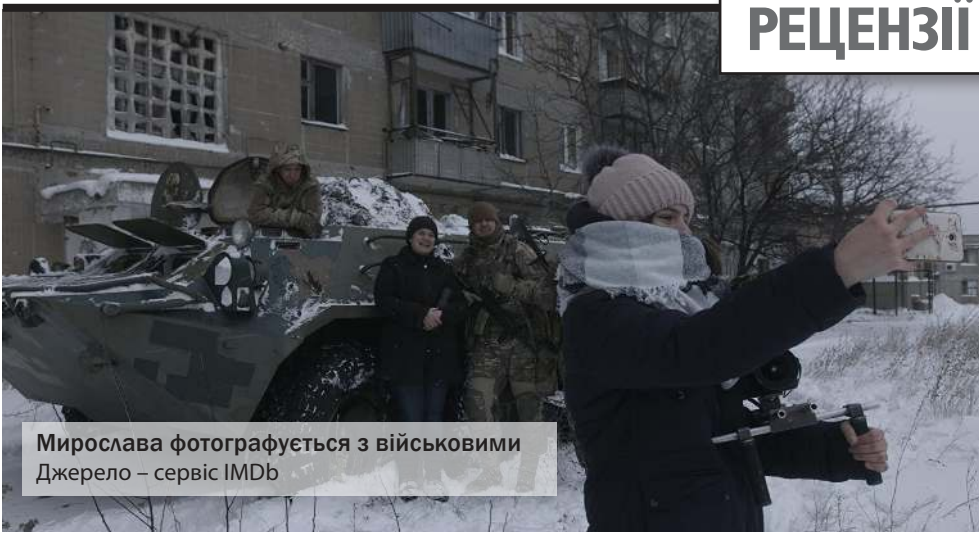
Павло Любович Перемишль

Я знаю пана Богдана, бо ми разом брали участь у репетиціях і концертах хору «Журавлі». Хор заснували у 1972 році, а я у ньому з 1973-го. Пан Богдан

же був у хорі від самого початку. Я був басом, а він тенором. Разом з паном Кобеляком вони готували ноти, Богдан Боберський оформляв їх графічно. Також він проектував перші народні костюми для хору. Мені передусім запам'яталася його пунктуальність. Хоча був тихою і скромною людиною, але був дуже активним, коли йдеться про хор «Журавлі». Брав участь у дискусіях щодо планів хору та у спільних вечірніх розмовах хористів. Я був тоді молодий, але згадую, як старші хористи, що пам'ятали виселення, сідали і розмовляли про свої рідні села та про спів. Пан Богдан тоді мав що розказати. Важливим для нього (та й для всіх нас) був перший виїзд хору в Україну у 1989 році. Пам'ятаю наш концерт у Львівській філармонії – публіка плакала, і ми плакали. Напевно, для покоління пана Богдана і його самого це був особливий момент. Хоч ще не вільна держава, але все ж таки це була наша Україна. ■

Спогади зібрав
Павло ЛОЗА

Фото з родинного архіву сім'ї Боберських

Ірина Цілик, «Земля блакитна, ніби апельсин», Україна-Литва 2020, 74 хв.

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

«Війна – це порожнеча»

Український переможець фестивалю незалежного кіно «Sundance»

Фільм Ірини Цілик «Земля блакитна, ніби апельсин» став відомим в Україні задовго до того, як українські глядачі змогли побачити його на власні очі. У січні цього року він був першим українським фільмом, яка потрапив на найбільший фестиваль незалежного кіно «Sundance Film Festival» у США, а вже невдовзі отримав нагороду за кращу режисуру в категорії світової документалістики.

Ще майже чотири місяці фільм тріумфально мандрував фестивалями, серед яких був, зокрема, німецький «Berlinale» з іще одною нагородою, а команда складала плани на наступний рік. Але почалася пандемія коронавірусу — багато заходів скасували, частина перейшла в онлайн-формат. Так зробив і український фестиваль документального кіно «Docudays», на якому мала відбутися українська прем'єра стрічки. У кінці квітня фестиваль пройшов на онлайн-платформі, де фільми з національного конкурсу були доступні для безкоштовного перегляду протягом доби, а багато іноземних робіт — ще протягом двох тижнів після офіційного завершення фестивалю. В Україні фільм «Земля блакитна, ніби апельсин» також отримав багато схвальних відгуків, а на «Docudays» його нагородили головними призами у національному та міжнародному конкурсах. Поїздка творців фільму до Варшави та показ стрічки у польській столиці були скасовані через коронавірус, однак ми сподіваємося, що після завершення пандемії польські глядачі таки матимуть змогу його побачити. Поки ж розповідаємо детальніше про історію створення та героїв фільму.

Кіно про кіно

Із двома з чотирьох головних героїв майбутньої стрічки — дівчатами-підлітками Настею та Мирославою — режисерка Ірина Цілик познайомилася на проєкті «Жовтий автобус». Це — со-

ціальна ініціатива, у рамках якої дітей із прифронтових містечок на Сході України навчають основам кінопрофесії. Саме там дівчата зацікавилися кіно. До Ірини на таборі підійшли познайомитися — бо люблять пісню «Повертайся живим», слова до якої вона написала. Пізніше Мирослава запросила Цілик та її знімальну групу в гості у Красногорівку.

Красногорівка — це маленьке містечко у «червоній зоні» поблизу лінії фронту на Донеччині. Там Мирослава і Настя живуть із мамою Ганною та двома молодшими братами. «Земля блакитна, ніби апельсин» — це фільм про фільм, бо його основою стала ідея дівчат зняти короткометражну стрічку про життя їхньої родини у 2014 році, під час найактивніших бойових дій. Процес створення цієї короткометражки і зафіксувала Ірина Цілик з командою.

Пізніше в багатьох інтерв'ю вона зазначала, що процес зйомок власного фільму став для її героїв терапевтичним — перед камерою вони реконструювали окремі ситуації, проговорювали травматичний досвід та шукали для самих себе відповіді на питання — чому ми залишаємося у Красногорівці? Що таке війна? Як вона вплинула на мене? Один із дуже сильних моментів фільму — кадри з цих зйомок у фінальній частині, коли кожен із членів сім'ї сідає перед камерою і дає іншим інтерв'ю. Так, Мирослава тоді каже, що війна — це порожнеча: там, де колись жили люди, залишається пустка; ліси вирубані, земля спустошена. Ганна, яка розуміє, що відповідає не лише за себе, а й за своїх дітей, говорить: можливо, їхнє дитинство було би кращим, якби ми виїхали — але якщо ми залишимо це місто, то буде потім його відбудовувати. Усе це — здавалося би, дуже прості на позір слова, які могли би бути награними й патетичними в іншій ситуації та з уст інших людей, але від героїв, що з першого дня

війни знаходяться поруч із нею, звучать лаконічно й щиро.

Такий «подвійний сюжет» фільму цікавий і з точки зору документалістики — де знайти межу між зйомками та реальним життям, як пильнувати за тим, аби не втручатися у знімальний процес своїх героїв (бо ти маєш бути лише стороннім спостерігачем) і не допомагати їм як старший колега-документаліст. Тим паче, що вся родина перетворилася на своєрідний мініпродакшн: Ганна, аби підтримати захоплення своїх доньок, навчилася монтувати; Настя займається режисерською роботою, Мирослава — операторською, а молодші хлопчики найчастіше стають акторами. Іноді вони залучають до зйомок і інших родичів або навіть військових, позиції яких знаходяться поруч. Так, однією із реконструйованих сцен стала історія, коли у 2014 році в одного з молодших хлопчиків піднялася температура, ліків не було, і мама побігла на найближчі позиції української армії, аби попросити ліки там. Для короткометражного фільму цю історію знімають уже з іншими військовими, в інший час. Наступний кадр — дівчата завершили зйомку і роблять з бійцями «селфі» на пам'ять.

У процесі створення фільму старша донька Мирослава встигла закінчити школу та вступити до київського вузу, аби навчатися далі на операторку. Це, як розповідала Ірина Цілик, був гострий момент зйомок, зіткнення документалістики з реальним життям — вона дуже хотіла зафіксувати, як Мирослава пише вступні іспити, але дівчинка категорично на це не погоджувалася. Зрештою режисерка відступила — адже, як каже вона, для неї це просто фільм, натомість для її героїні — реальне життя.

Історія, розказана через кадр

Багато фільмів про війну навмисно чи вимушено стають на шлях популярного образу — сильних героїнь, що за відсутності чоловіків самостійно піклуються про родину. У фільмі Цілик майже немає чоловічих персонажів, лише раз жінки згадують про батька Мирослави у буденній розмові — що він не бере участі у вихованні доньки і навіть не захотів прийти на її випускний. Очевидно, це не пов'язане з війною, але стає важливим акцентом щодо сучасного українського суспільства загалом, адже наскільки поширеною є ситуація, коли саме на плечі матері після завершення стосунків лягають обов'язки щодо виховання та турботу про дітей?

Утім, Ганна, як вона сама каже, стала для дітей «і мамою, і татом», є центром тяжіння для своєї родини, але в цій ролі немає ані «жертвості», ані надмірної складності — хоча ми розуміємо, наскільки їй важко ростити чотирьох

дітей у маленькому прифронтовому містечку. Її образ притягує і стає центральним у фільмі не завдяки цьому: Ганна просто виглядає як впевнена у собі людина, яка знає, що робити зі своїм життям і так само завжди готова відкритися до чогось нового — наприклад, до тієї ж кінозйомки. Вона сама створює те відчуття домівки, яке стало одним із лейтмотивів фільму.

Попри те, що дія у «Земля блакитна, ніби апельсин» відбувається на тлі війни, цей фільм — не про неї. Він — про протистояння тій порожнечі, яку створює війна; про дорослішання в її умовах, про особливу родинну зрілість і силу тяжіння, яка виникає у міру того, як діти виростають і ми бачимо, що невдовзі їхня домівка не буде такою, як раніше — у другій частині фільму Мирослава стала студенткою і вже живе у Києві, і глядач розуміє, що Настя, молодша на кілька років, невдовзі також поїде на навчання. Це особливе відчуття крихкого світу навряд чи вдалося би передати вповні, якби не чудова робота оператора В'ячеслава Целкова. Візуальний ряд протягом усього фільму стає окремою нарацією, промовляючи до глядача так само виразно, як герої, що звертаються до камери чи одне до одного. Дівчата у випускних сукнях стоять біля стіни із написом «Save the children» та маленьким зображенням Яна Павла II; у тих же сукнях роблять пам'ятні фото, але на фоні — розбомблений, порожній будинок; ще в одному кадрі за їхніми спинами проїжджає військова техніка; Мирослава з мамою у Києві ввечері дивляться на величезне оглядове колесо на Конtrakтовій площі — камера знімає їх знизу, ми бачимо білу конструкцію, що світиться вогнями у темряві, і чорні виразні силуети героїнь; перехід камери між будинком і підвалом, у якому головні герої ховалися під час обстрілів. У якийсь момент з підвалу з'являється рука, що тримає банку з помідорами — і так всі раптом згадують, що у нормальному житті підвали і слугують для того, аби тримати в них консервацію, а не ховатися від снарядів. Цю ж банку — уже поза кадром — головні герої подарували знімальній групі, і вона згодом поїхала у Київ.

Зображення зруйнованого війною містечка також майстерно вплітаються у візуальний фон розповіді: вони і лякають, і водночас бачиш все так, як його сприймають герої фільму — як звичний вже бік війни. Ця подвійна реальність відображена й у назві стрічки. «Земля блакитна, ніби апельсин» — це рядок з вірша французького поета-сюрреаліста Поля Елюара. Апельсини не бувають блакитними, але і поруч із дівчатами у випускних сукнях не їздять зазвичай військові вантажівки.

Оля РУСІНА

Продовження з 7 сторінки

У результаті з карти регіону раптово зникло кілька десятків (не менше 70) народних білоруських «фясцінау». Хоча гміни, які стали з того часу головними організаторами культурної активності, перейняли частково ідеологічну лінію БГКТ, прикладом чого є хоча б «Асенія сустрэчы з беларускім фальклорам» (Осінні зустрічі з білоруським фольклором) у Чижі, але тоді почалася свого роду «відлига». Щораз більше ансамблів, які досі виступали як білоруські, наприклад, «Чижовляне», почали вводити до свого репертуару місцевий фольклор, який успішно представляють на українських конкурсах і фестивалях. Натомість ансамблі з українського середовища почали з'являтися на заходах у гміні. Почала також мінятися свідомість людей. Якщо в 2002 році білоруську національність декларувало 81,81%, то в 2011 році — вже 76,5%.

«Не сказав би, што вони є свідомими білорусами, — говорив свого часу Юрій Плева, місцевий дослідник, автор книжок про села в гміні, який зараз готує до друку чергову публікацію. — Найстарієйши ніколи не говорили про себе, што вони білоруси, туолько «ми руські». Білоруси з'явилися пузней. Але тепер, як я заходжу до людi, то серед молодшого покоління кажут, што вони не білоруси, а українці. Вони такіе буоольшь свідоми. Але простієй сказаті, што хтось є білорусом ніж українцьом, бо з тим «я білорус» нічого не в'яжеться».

І хоч свідомих українців у гміні Чижі, певно, не так багато (у переписі населення в 2002 році їх було лише 0,97%), але людей, які відчувають, що їхня культурна спадщина більш пов'язана з українським, а не білоруським надбанням, набагато більше. Варто також підкреслити, що окрім згаданого дослідника Юрія Плеви, який відверто пише про український характер культури і

історії сіл у гміні, родом з цього краю є д-р Мирослав Степанюк, теперішній голова Союзу українців Підляшшя, а також авторка цієї статті.

Жителі сіл у гміні, хоч і «офіційні білоруси», але все-таки не ворожі до того, що зветься українським. Це виявилось хоча б під час реалізації проєкту Підляського наукового інституту «Документація і архівація традиційного фольклору гміни Чижі», фінансованого Міністерством внутрішніх справ і адміністрації Польщі. Його ідея — зібрати якнайбільше різних елементів народної культури цього краю: пісень, обрядів, пов'язаних зі святами, родинними звичаями, а також приказок, дитячого фольклору тощо. Немає ніяких сумнівів, що цей фольклор — український. Люди охоче розповідають про давніше. Виявляється, є стільки невивчених досі елементів культури (наприклад, народні «дражнилки»), що, мабуть, не вистачить часу, щоб усе зібрати.

Новим елементом проєкту в цьому році є аналіз колишніх публікацій, в яких з'являлися згадки про села в гміні та про місцевий фольклор. Так, уже в середині XIX ст. пісні з Чижів фігурували як приклади малоросійської, тобто української мови.

Зібраний матеріал стане базою для книжки, яка, сподіваємося, вийде друком протягом найближчих років та покаже не білоруський, а саме український характер місцевої культури. Частина матеріалу вже доступна, оскільки найцікавіші приклади фольклору з'являються українською та польською мовами з цитатами місцевою говіркою на фейсбук-сторінці Підляського наукового інституту. Зайшовши туди можна відчути місцевий колорит звичаїв і мови, а також спробувати відповісти собі на питання — це білоруське чи українське? ■

Людмила ЛАБОВИЧ

